

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยแนวคิดทฤษฎี จากตำรา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการ
 - 1.1 ความหมาย ประเภทและความสำคัญของภาวะผู้นำ
 - 1.2 ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ
 - 1.3 ความสำคัญและความจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการ
 - 1.4 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ
 - 1.5 องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ
 - 2.1. ความหมายของงานวิชาการ
 - 2.2. ความหมายของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.3. ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
 - 2.4. ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ
3. บทบาทการจัดการศึกษาของเทศบาลและโรงเรียนสังกัดเทศบาล
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1. งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2. งานวิจัยต่างประเทศ
5. สรุปหลักการแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำ (Leadership) นักวิชาการใช้คำแตกต่างกันออกไป เช่น การเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำ ภาวะผู้นำ ในที่นี้จะกล่าวถึง ความหมายของภาวะผู้นำ ประเภทของภาวะผู้นำ ความสำคัญของภาวะผู้นำ

1.1 ความหมาย ประเภท และความสำคัญของภาวะผู้นำ

1.1.1 ความหมายของภาวะผู้นำ

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ ไว้หลายทัศนะ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 6) กล่าวว่า ภาวะผู้นำของหัวหน้างาน หมายถึง การที่หัวหน้างานใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุตามที่กำหนดไว้

สมใจ ลักษณะ (2542 : 251) ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะและความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ และมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงาน หรือกิจกรรมโดยใช้กระบวนการ การสื่อสาร หรือการติดต่อกันและกันกับผู้ร่วมงาน จนสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

ฮูเจอร์ (Hugher. 1999 : 9) ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการของการใช้อิทธิพลในองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

จึงสรุปได้ว่า จากแนวคิดของนักวิชาการ ภาวะผู้นำที่สอดคล้องกันคือศิลปะ ความสามารถของบุคคลที่สร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น หรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดการปฏิบัติตน หรือ ดำเนินกิจกรรมจนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป็นเป้าหมายที่กำหนด

1.1.2 ประเภทของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำจำแนกออกเป็นหลายประเภท ตามที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2538 : 268-269) ได้รวบรวมประเภทของภาวะผู้นำตามผลงานของบุคคลต่างๆ ไว้มีดังนี้

1.1.2.1 เพลโต ได้แยกประเภทของภาวะผู้นำเป็น 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบนักปรัชญา – รัฐบุรุษ ภาวะผู้นำแบบผู้บังคับบัญชาการทหาร และภาวะผู้นำแบบนักธุรกิจ

1.1.2.2 เวเบอร์ ได้จำแนก ภาวะผู้นำออกเป็น 3 ประเภทคือ ภาวะผู้นำแบบราชการ ภาวะผู้นำแบบมรดกตกทอด และภาวะผู้นำแบบบุญญาธิการ

1.1.2.3 ลีไวน์ ได้แยกประเภทของภาวะผู้นำออกเป็น 4 ประเภท คือ ภาวะผู้นำแบบองค์การ ภาวะผู้นำแบบบุญญาธิการ ภาวะผู้นำแบบปัญญาชน และภาวะผู้นำแบบไม่ใช่วางการ

1.1.2.4 แมคโคบี ได้แยกภาวะผู้นำในธุรกิจออกเป็น 4 ประเภท คือ ภาวะผู้นำแบบช่างฝีมือ ภาวะผู้นำแบบเสือพราน ภาวะผู้นำแบบคนของบริษัท และภาวะผู้นำแบบนักกีฬา

จากประเภทของภาวะผู้นำตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นการมองถึงลักษณะหน้าที่การทำงานและสภาพต่าง ๆ ตลอดจนวิธีทำงาน ซึ่งคงไม่มีภาวะผู้นำประเภทใดที่เหมาะสมที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะ สภาพแวดล้อมของผู้นำและหน่วยงานตนเอง

1.1.3 ความสำคัญของภาวะผู้นำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : บทนำ) ความสำคัญของภาวะผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนว่า สถานศึกษาที่มีคุณภาพต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ เนื่องจากความสำเร็จขององค์กรทุกแห่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้นำเป็นสำคัญ แต่ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายแม่บทที่จะพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ผู้บริหารในยุคนี้จำเป็นต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ (รุ่ง แก้วแดง. 2541 : 278) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันทนา เมืองจันทร์ (2543 : 10 – 12) ที่ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารดีเด่นของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำ เป็นหนึ่งในสิบบทบาทเด่นที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหาร โรงเรียนมากที่สุด และภาวะผู้นำทางวิชาการก็เป็นหนึ่งในบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำ

ถวิล มาตรการเยี่ยม (2544 : 69) ภาวะผู้นำเป็นพฤติกรรมที่เป็นรูปแบบที่จะต้องแสดงออกให้เห็นปรากฏในแต่ละวันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ไม่ใช่เป็นการแสดงสุนทรพจน์ที่มีหนึ่งครั้งต่อปี และไม่ใช่เป็นความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคล ภาวะผู้นำวัดได้จากการยอมรับของบุคคลอื่น และจากขอบข่ายการแสดงออกไปยังบุคคลอื่นหรือกลุ่มกว้างขวางเพียงใด ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์ที่จะวัดได้ปรากฏชัดเจนว่าผู้นำได้แสดงออกถึงภาวะผู้นำ (Leadership) ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะพิจารณาจากคุณลักษณะเด่น 4 ประการ คือ วิสัยทัศน์ เชื่อใจ น่าเชื่อถือ มีความมุ่งมั่น

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นศิลปะและความสามารถในการสร้างอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมโดยผ่านกระบวนการติดต่อสื่อสารจนสามารถดำเนินงานให้บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด

1.2 ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ พบว่า นักวิชาการหลายท่าน และหน่วยงานให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการที่แตกต่างกันไป เช่น

อรพร อุณากรสวัสดิ์ (2536 : 13) ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง พฤติกรรม การกระทำ ท่าทีที่ผู้บริหาร โรงเรียนแสดงออกถึงความสามารถในการนำกลุ่ม ซึ่งผู้ร่วมงานสามารถสังเกตเห็น

ได้ ในการบริหารกิจกรรมทุกชนิดของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมการเรียนการสอนให้ได้ผลดี

วรรณภา นาทันริบ (2538 : 22) ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการนำความรู้ ทักษะตลอดจนเทคนิคต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิชาการ โดยมุ่งเน้นการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ จนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ธิดาวลัย เสตะจันทร์ (2541 : 22) ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง “การกระทำ หรือกิริยาท่าทางที่ผู้นำแสดงออกถึงความสามารถในการพัฒนางานด้านวิชาการ โดยการคิด ริเริ่ม นำทางให้เกิดแนวคิดใหม่ หรือให้การสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นซึ่งผู้ร่วมงานสามารถรับรู้ และสังเกตเห็นการกระทำนั้นได้อย่างชัดเจน

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการว่า หมายถึง “ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ในการนำบุคลากรสถานศึกษาให้ร่วมมือปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ”

ถวิล มาตรการเยี่ยม (2544 : 106) ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการใดๆ เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน กล่าวคือ เป็นความตั้งใจที่จะพัฒนาผลผลิต (นักเรียน) และสร้างความพึงพอใจให้กับครู – อาจารย์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและนักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการ

เดวิส และ แมเจอร์ (Davis and Magaret. 1989 : 21) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการว่า เป็นการกระทำอย่างตั้งใจที่มีจุดมุ่งหมาย ที่จะพัฒนาสภาพการทำงานที่น่าพอใจ และมีประสิทธิภาพสำหรับครู รวมทั้งการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่น่าพอใจ และมีประสิทธิภาพ

เดอบีวอยส์ (Chell. 2001 : 9 ; citing Debevois. 1984. **Synthesis of Research on the Principal as Instructional Leader.** pp.14-20) ภาวะผู้นำทางวิชาการว่า หมายถึง การกระทำที่ผู้บริหารโรงเรียนแสดงออกหรือมอบอำนาจ ให้ผู้อื่นกระทำเพื่อสนับสนุนพัฒนา การทางการเรียนของนักเรียน

สรุปได้ว่า ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการที่สอดคล้องกันคือ ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษา ในการสร้างอิทธิพลต่อกลุ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายโดยการนำความรู้ ทักษะต่างๆมาใช้ในการปฏิบัติภาระหน้าที่เพื่อนำผู้ร่วมงานให้ร่วมมือปฏิบัติงานไปสู่ความมีประสิทธิภาพทางการเรียนการสอน ซึ่งผู้ร่วมงานสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน

1.3 ความสำคัญและความจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีผลต่อความมีประสิทธิภาพเป็นเลิศของโรงเรียน (Chell. 2001 : 5 ; citing Findley and Findley. 1992. **Effective School : The Role of the Principal.** p.102) เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ทำหน้าที่บริหารงานภายในโรงเรียน และเป็นผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพการสอนของครูตลอดจนมีอิทธิพลต่อความมีประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานภายในโรงเรียน (Chell. 2001 : 5) การศึกษาถึงภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นหนทางหนึ่งอันจะนำไปสู่การสร้างควมมีประสิทธิภาพเป็นเลิศของโรงเรียน นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ดังนี้

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 278) ความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนว่า ภาพลักษณ์ของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเปลี่ยนไป ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่จะต้องมี ภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instruction Leadership) ที่เข้มแข็งเพื่อปฏิบัติการบริหารโรงเรียนไปสู่ความมีประสิทธิภาพ โดยการเสริมพลังผู้บริหารโรงเรียนให้มีโอกาสใช้ภาวะผู้นำอย่างเต็มศักยภาพและหันมาทุ่มเทให้กับงานบริหารโรงเรียนเป็นหลัก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับครูและนักเรียนก็จะมีมากขึ้นด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 1) ก็ได้ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำทางวิชาการ และมองเห็นความจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยกล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จะทำให้ผู้ร่วมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เชื้อถือ ยอมรับ ศรัทธา และร่วมมือปฏิบัติงานตามภารกิจจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนและสังคม เนื่องจาก ภารกิจหลักของสถานศึกษาคือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพการสอนของครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และระดับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในโรงเรียน (Chell. 2001 : 5) ไลน์ดเลย์ (Chell. 2001 : 5; citing Findley. 1992. **Effective School : The Role of the Principal.** p.102) ค้นพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีผลต่อความมีประสิทธิภาพภายในโรงเรียน ส่วนแฟลธ (Chell. 2001 : 5 ; citing Flath. 1989. **The Principal as Instructional Leader.** p.26) ได้วิจัยเกี่ยวกับความมีประสิทธิภาพภายในโรงเรียน ก็พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการนำมาซึ่งความมีประสิทธิภาพดังกล่าว

ฟูแลนค์ (Chell, 2001 : 6 ; citing Fullan, 1991. **The New Meaning of Education Change.** p.156) ยังได้พบในงานวิจัยอีกว่าโรงเรียนที่ดำเนินการโดยผู้บริหารสถานศึกษาที่ครูรู้สึกว่าจะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งของผู้บริหารสถานศึกษา จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ที่ได้เปรียบมากกว่าโรงเรียนซึ่งปฏิบัติงานโดยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่อ่อนแอกว่า

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อคุณภาพ การสอนของครู และนำมาซึ่งความมีประสิทธิภาพในโรงเรียน โดยเฉพาะภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกให้ครูได้รับรู้อย่างชัดเจน นำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ดังนั้นภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพการสอนของครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยรวมคือ ประสิทธิภาพของการบริหารวิชาการและการปฏิบัติงานภายในโรงเรียน

1.4 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ

นักวิชาการหลายท่านและหน่วยงานได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 31 – 32) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการ เพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 โดยการสำรวจข้อมูลบุคลากรในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ มอบหมายงานให้ตรงตามความรู้ ความสามารถ ส่งเสริมให้ครูมีอิสระในการทำงาน โดยผู้บริหารเป็นผู้ให้คำปรึกษา ประชุม ปรึกษาหารือคณะครูในโรงเรียนตามโอกาส ส่งเสริมให้ครูได้มีการพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร และส่งเสริมการปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม

สงบ ประเสริฐพันธ์ (2543 : 90) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันที่มีต่อการพัฒนาสถานศึกษาว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความรู้ คืออำนาจ ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันจะต้องสร้างภาพพจน์ใหม่ให้เป็นผู้ผู้นำทางวิชาการ มีหน้าที่ในการนำแนวคิดใหม่ๆ ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโรงเรียนในด้านต่างๆ ต้องทำตัวเป็นผู้จุดประกายความคิดในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะต้องนำบุคลากรในโรงเรียนให้ตระหนักและให้ความสำคัญกับงานวิชาการ งานวิจัย และการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้

แฮนนี่ (Chell, 2001 : 7 ; citing Hanny, 1987. **The Principals of Instructional Effectiveness.** p.209) ปัจจุบันผู้บริหารโรงเรียนได้รับการคาดหวังว่า เป็นผู้ผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ การนิเทศแบบคลินิก การพัฒนาทีมงาน และการประเมินผลครู

เชลล์ (Chell, 2001 : 5) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาว่า ในระยะเวลาสิบกว่าปีที่ผ่านมา บทบาทของผู้บริหารเป็นบทบาทที่ไม่กระจ่างชัดเจน และมีผลต่อการปรับปรุงคุณภาพนักเรียน เป็นบทบาทที่ดีสถานอยู่ระหว่างผู้นำทางวิชาการ (Instructional leader) ผู้นำแห่งการจัดการ (Transactional leader) และผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง (Transformational leader) (Chell, 2001 : 15 ; citing Strong, 1988. **Defining the Principalsip : Instructional Leader of Middle Manager.** p.32) ได้คำนวณ การใช้เวลาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาใช้เวลาประมาณ 62.20% ในการจัดการปัญหาของโรงเรียน ในขณะที่ใช้น้อยกว่า 6.20% กับโปรแกรมการเรียนที่มีปัญหาเขากล่าวว่า ถ้าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาต้องการปฏิรูปการศึกษา จะต้องเปลี่ยนบทบาทไปจากเดิม

ฟูลแลน (Chell, 2001 : 8 ; citing Fullan, 1991. **The New Meaning of Educational Change.** p.156) พบข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของประสิทธิผลของผู้นำว่ารูปแบบบทบาทของผู้นำในอนาคต จะต้องเป็นการสนับสนุนความร่วมมือในการทำงานเป็นกลุ่มของครูมากกว่าบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของผู้นำทางวิชาการในโรงเรียน ซึ่งการที่ผู้นำจะมีบทบาทดังกล่าวได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการติดต่อสื่อสาร และการปรับปรุงโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

เบิร์ต (Chell, 2001 : 8 ; citing Bernd, 1992. **Share Decision Making Requires Effective Instructional Leadership.** p.68) บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการว่า วรรณกรรมส่วนใหญ่มักจะเน้นความร่วมมืออย่างเป็นทางการของผู้นำ ซึ่งการตัดสินใจของครูทั้งหมดในโรงเรียนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับเน้นผลลัพธ์ของผู้เรียน

ไฮสมิท และ เรลลิส (Chell, 2001 : 8 ; citing Highsmith and Rallis, 1986. **The Myth of the Great Principal : Questions of School Management and Instructional Leadership.** p.163) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารว่า การจัดการภายในโรงเรียนและภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นภาระงานซึ่งไม่สามารถทำให้สำเร็จได้โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การจัดการโรงเรียนที่ดีควรเป็นการกระจายอำนาจให้กับครูในการตัดสินใจด้านการเรียนการสอน ภาวะผู้นำทางวิชาการที่แท้จริง คือ ความพยายามที่จะค้นหาและกระจายอำนาจให้กับครูซึ่งสามารถสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการปรับปรุงประสิทธิผลในโรงเรียน

จากแนวคิดของนักวิชาการ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำทางวิชาการที่สอดคล้องกันคือ การนำแนวคิดใหม่ ๆ ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโรงเรียน การนำบุคลากรในโรงเรียนตระหนัก และให้ความสำคัญกับงานวิชาการและสนับสนุนความร่วมมือของครูในโรงเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียน ต้องนำความรู้ ความสามารถและเทคนิคต่างๆ มาพัฒนาโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษายุคปัจจุบันควรมีความเป็นผู้นำทางวิชาการที่สนับสนุนความร่วมมือของครูในโรงเรียน

1.5. องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ

นักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ตามองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 ก : 3 – 20) ได้กำหนดไว้ 6 ด้าน คือ

1.5.1 ด้านภูมิหลังและประสบการณ์ที่ดี ประกอบด้วย ภูมิหลังและประสบการณ์ด้าน การศึกษา ด้านความรู้และประสบการณ์ ด้านศีลธรรม ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคม ด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน

1.5.2 ด้านบุคลิกภาพที่ดี หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของบุคคลที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้น ๆ และเป็นพฤติกรรมกระทำที่แสดงออกของบุคคล องค์ประกอบ ด้านบุคลิกภาพที่ดี ประกอบด้วย บุคลิกภาพด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ความรู้สึก ด้านสังคมและด้านสติปัญญา

1.5.3 ด้านคุณธรรมจริยธรรม คือคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นเครื่องเกื้อหนุนต่อภาวะผู้นำ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความอดทนอดกลั้น ความมุ่งมั่น ความเพียร ความเสียสละ ความเที่ยงธรรมและการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

1.5.4 ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับปรัชญา อุดมการณ์ หลักการในการจัดการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนรู้ การบริหารโรงเรียน หลักสูตร การพัฒนาระบบนิเทศภายในโรงเรียน การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

1.5.5 ด้านทักษะ หมายถึง ทักษะที่จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำบุคลากรในโรงเรียนให้ปฏิบัติงานตามภารกิจไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยทักษะในการจัดการตนเอง (Self management skill) และทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์ (Interpersonal skill)

1.5.6 ด้านความสามารถ (Abilities) ประกอบด้วย ความสามารถในการรวมน้ำใจบุคลากรในโรงเรียน ความสามารถในการสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงาน ความสามารถในการนำความคิด วิธีการ นวัตกรรมใหม่ๆ มาสู่โรงเรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และความสามารถในการนำโรงเรียนให้ทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์

ถวิล มาตรฐาน (2544 : 126) ได้กำหนดองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการไว้ 8 ด้าน คือ

1. การกระตุ้นให้ครูตระหนักและเห็นด้วยในการพัฒนาโรงเรียนและคาดหวังไว้ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น
2. การมีบทบาทสำคัญในการใช้กลยุทธ์เพื่อปรับปรุงงานด้านวิชาการ
3. การสร้างสิ่งจูงใจให้ครู และใช้ระบบการให้รางวัลที่สนับสนุนงานวิชาการ
4. การติดตามดูแลความก้าวหน้าด้านวิชาการ
5. การใช้ทรัพยากรบุคคล และวัสดุอย่างสร้างสรรค์
6. การสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัยและเป็นระเบียบ
7. การติดตามดูแลการปฏิบัติการสอนของครู
8. การสังเกตและสอนของครู และให้ข้อมูลย้อนกลับ

วิชญ์ จุลวรรณ (2547 : 94-95) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการ 8 ด้าน คือ

1. ด้านบริหารจัดการ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องแสดงบทบาทฐานะผู้นำในการบริหารจัดการเพื่อผลสำเร็จของงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ด้านการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องแสดงบทบาทการเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา
3. ด้านความสามารถ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่จะสามารถนำการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ มาสู่สถานศึกษาอันจะส่งผลต่อการยอมรับและความร่วมมืออย่างมั่นใจของผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ
4. ด้านบุคลิกภาพ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างคุณสมบัติของผู้นำทางวิชาการให้มีความเชื่อมั่นตนเองที่จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดศรัทธา ยอมรับและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจนประสบผลสำเร็จและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียนตามเป้าหมายของสถานศึกษา
5. ด้านการนิเทศ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องแสดงบทบาทฐานะผู้นำในการเป็นผู้นิเทศและให้คำปรึกษา

เพื่อช่วยเหลือแก่ครู อาจารย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจหลัก อันเป็นปัจจัยอิทธิพลที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ด้านการวางแผน เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ที่ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อที่จะช่วยทำให้มองเห็นภาพของโรงเรียนว่าขณะนี้เราอยู่ ณ จุดใดและต้องการจะพัฒนาไปในทิศทางใด เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนและผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

7. ด้านการอำนวยความสะดวก เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ที่ผู้บริหาร โรงเรียนในฐานะผู้นำทางวิชาการจะต้องแสดงบทบาทในด้านการอำนวยความสะดวกเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนทุก ๆ ด้าน ให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปด้วยความสะดวกและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน

8. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องแสดงบทบาทในการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

วรรณภา นาทันริบ (2538 : 24-25) ได้กำหนดองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 3 ด้านได้แก่

1. การปกครองโรงเรียน (School governance)
2. การจัดบรรยากาศในโรงเรียน (School climate)
3. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน (School instructional organization)

เวเบอร์ (Lashway, 2002 : 2 : citing. Webber, 1989. **Leading the Instructional Program in School Leadership : Handbook for Excellence.**) ได้จำแนกองค์ประกอบของความ เป็นผู้นำทางวิชาการออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน (Defining school mission)
2. การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียน (Promoting positive climate)
3. การสังเกตและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู (Observing and giving feedback to Teachers)
4. การจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน (Managing curriculum and instruction)
5. การประเมินโปรแกรมการสอน (Assessing the instructional program)

ฮาลลิงเจอร์ และ เมอร์ฟี (Hallinger and Murphy, 1985 : 217 – 247) ได้กำหนดองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 3 ด้านใหญ่ คือ การกำหนดภารกิจของโรงเรียน การจัดการด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดภารกิจของโรงเรียน (Defining the school mission) หมายถึง การกำหนดภารกิจของโรงเรียนจากขอบเขตงานที่รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และการสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1.1 การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน (Farming school goals) จะต้องมีความชัดเจน ทีมงานมีส่วนในการกำหนด แสดงออกมาในรูปพฤติกรรมที่วัดได้ง่ายต่อการนำไปสอน โดยเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

1.2 การสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียน (Communicating school goals) เป็นการสื่อสารที่ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้มีขึ้น เพื่อให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้รับทราบโดยทั่วกัน

2. การจัดการด้านการเรียนการสอน (Managing the instructional program) การจัดการด้านการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลส่งเสริม และสนับสนุนการสอนของครู การเรียนของนักเรียน และการประสานการจัดการเรียนการสอน จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ

2.1 การนิเทศและการประเมินผลด้านการสอน

2.2 การประสานงานด้านการใช้หลักสูตร

2.3 การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน

3. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียน (Promote school climate) จำแนกเป็น 6 ด้าน คือ

3.1 การควบคุมการใช้เวลาในการสอน

3.2 การดูแลเอาใจใส่ครู และนักเรียนอย่างใกล้ชิด

3.3 การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู

3.4 การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ

3.5 การพัฒนาและสร้างมาตรฐานทางวิชาการ

3.6 การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้

แมคอีแวน (McEwan, 1998 : 13) กล่าวถึงองค์ประกอบบันได 7 ขั้นในการที่จะต้องไปสู่การเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ คือ

1. การกำหนดเป้าหมายทางวิชาการ

2. การจัดทีมงาน

3. การสร้างวัฒนธรรม และบรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
4. การสื่อสารวิสัยทัศน์ และพันธกิจของโรงเรียน
5. การตั้งความคาดหวังที่สูงเกี่ยวกับทีมงาน
6. การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำ
7. การสร้างและรักษาเจตคติที่ดี ของนักเรียน ทีมงาน และผู้ปกครอง

ครูช (Chell. 2001 : 6 ; citing Kroeze. 1989. **The principal as instructional Leader.** p.8)

ค้นพบเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพมี 4 ด้าน ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับเป้าหมาย โดยการตั้งเป้าหมายทางวิชาการ ตั้งความหวัง และ
ความมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. การจัดการองค์การและการประสานงาน มีการทำงานเพื่อความสำเร็จ และ
ความมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. ความสามารถและความสุขุมรอบคอบในการตัดสินใจ มีแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและ
ไว้ใจได้ สร้างทางเลือกที่หลากหลาย ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโปรแกรม
การเรียนการสอน

4. ความมีมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน
ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน

รูทเธอร์ฟอร์ด (Chell. 2001 : 6 ; citing Rutherford 1987. **Removing Administrative
Impediments to Instructional Improvement Efforts.** pp.67-71) พบว่า องค์ประกอบของภาวะ
ผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ 4 ด้าน คือ

1. มีวิสัยทัศน์ ทำงานไปสู่เป้าหมาย เน้นความก้าวหน้าที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การ
ประสานงานของหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผลการเปลี่ยนแปลง วิสัยทัศน์ไปสู่
การปฏิบัติ ทำงานเป็นทีม ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของโรงเรียนเต็มที่

2. สร้างสภาวะแวดล้อมที่สนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้

3. มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปในโรงเรียน มีความรู้ดีเกี่ยวกับวิชาการที่ครูและ
นักเรียนปฏิบัติ

4. ปฏิบัติงานโดยใช้ความรู้ มีความยืดหยุ่นต่อความแตกต่างของรูปแบบและกลยุทธ์ใน
การสอนของครูแต่ละคน เข้าแทรกแซงก้าวท้าวเท่าที่จำเป็น

แบมเบอร์ก และแอนดริวส์ (Chell. 2001 : 12 ; citing Bamburg and Andrews. 1990.

The Principal as Instructional Leader. p.29) เชื่อว่าการที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ
มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ กับการจัดองค์การ นั่นคือ ตั้งเป้าหมายผลผลิตที่ต้องการ เช่น การประกันความเป็นเลิศทางวิชาการ
2. มีการสื่อสารวิสัยทัศน์ เป็นการสื่อสารวิสัยทัศน์ด้านการจัดองค์การเพื่อเชื่อมโยงกับทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งจะได้รับการสนับสนุนวิสัยทัศน์ ดังกล่าว
3. มีการเตรียมการ เป็นการจัดหาหรือรับทรัพยากรที่ต้องการ เช่น วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสาร สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้วิสัยทัศน์นี้ประสบผลสำเร็จ
4. มีการจัดการ เป็นการจัดการเพื่อควบคุมตัวเองให้มีวิสัยทัศน์ เพื่อว่าสิ่งที่กล่าวมาข้างบนจะปรากฏผลเป็นจริง

กลิคแมน (Chell, 2001 : 13 – 17 ; citing Glickman, 1990. Supervision of Instruction : A Development Approach.) ได้เสนอองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีรากฐานมาจาก การนิเทศการสอน อันเป็นบทบาทโดยตรงของผู้บริหารโรงเรียน ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประกอบด้วย 3 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านองค์ความรู้พื้นฐาน ด้านภาระหน้าที่ และด้านทักษะที่จำเป็น ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ด้านฐานความรู้ (Knowledge base) เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับภาวะผู้นำทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นฐานในการปฏิบัติภาระหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกเป็น 6 องค์ประกอบ คือ

- 1.1 โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ (Effective school literature) เป็นความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิผลที่สนับสนุนโดยการวิจัย ซึ่งงานวิจัยชิ้นสำคัญ ๆ ทุกงานต่างบันทึกลักษณะพิเศษของโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่า คณะครูต่างมีความเห็นพ้องในจุดประสงค์เดียวกัน และมีความเชื่อมั่นในความสำเร็จ การที่ลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูในโรงเรียนรับรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของงานที่ยิ่งใหญ่ และทำงานเพื่อการจัดการศึกษาให้กับนักเรียน นอกจากนี้โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะต้องประกอบด้วยการมีพันธกิจที่ชัดเจน และเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ มีผู้บริหารโรงเรียนที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง ตั้งความคาดหวังเกี่ยวกับครูและนักเรียนไว้สูง มีการติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนอยู่เสมอ มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ชุมชน และให้ความสำคัญกับการบรรลุทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน

- 1.2 การสอนที่มีประสิทธิภาพ (Research on effective teaching) การสอนที่มีประสิทธิผลที่สนับสนุนโดยการวิจัย เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้นำทางวิชาการ งานวิจัยเกี่ยวกับการสอนที่มีประสิทธิผลจะบอกให้ผู้บริหาร โรงเรียนทราบถึงวิธีการที่ทำให้การสอนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ถึงแม้ว่างานวิจัยดังกล่าวจะไม่ได้บอกถึงวิธีการที่ดีที่สุดเนื่องจากขึ้นอยู่กับเป้าหมายของโรงเรียนแต่ละแห่ง ที่จะต้องเลือกวิธีที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนของตนเอง เช่น ถ้าโรงเรียนตั้งเป้าหมายให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ที่สูง ผู้นำทางวิชาการก็จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับ

งานวิจัยทางการสอน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับเป้าหมายดังกล่าว ดังนั้น งานวิจัยเกี่ยวกับการสอนที่มีประสิทธิผลจึงเป็นหนทางที่เหมาะสมชัดเจน เป็นรูปแบบโดยตรงของการสอน และเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลสำหรับการนำมาใช้ทางชั้นเรียน ซึ่งเป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

1.3 ปรัชญาและความเชื่อในการจัดการศึกษา (Education philosophy and belief) หมายถึง ปรัชญาและความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียน ที่เกิดจากการนำองค์ประกอบด้านความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนที่มีประสิทธิผล และการสอนที่มีประสิทธิผลบรรจุลงในปรัชญาและความเชื่อในการจัดการศึกษา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism) ปรัชญาประสบการณ์นิยม (Experimentalism) และปรัชญาอัตนิยมหรืออัตถิภาวนิยม (Existentialism) ปรัชญาและความเชื่อในการจัดการศึกษา จะมีความสัมพันธ์วิธีการที่ผู้บริหารโรงเรียนใช้ในการนิเทศการสอนของครู ก็จะควบคุมความเชื่อของผู้บริหารโรงเรียนที่ใช้ในการนิเทศ

1.4 พัฒนาการทางการบริหาร (Administrative development) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางการบริหารโรงเรียนในด้านพฤติกรรม การบริหาร นโยบาย การปฏิบัติที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน การจัดให้มีความสมดุลระหว่างการจัดการและทักษะทางวิชาการ การพัฒนาและการดำเนินงานตามแผนความรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับนักวิจัยส่วนใหญ่ที่ยอมรับว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้กำหนดประสิทธิผลของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำทางวิชาการเป็นผู้มีบทบาทในการริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นผู้ช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งระดับของบทบาทเหล่านี้ เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของโรงเรียน บทบาททางการบริหารที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ พฤติกรรมของผู้บริหาร การบริหารงานนโยบาย การปฏิบัติที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน การจัดให้มีความสมดุลระหว่างการจัดการและทักษะทางวิชาการ การพัฒนาและการดำเนินงานตามแผน

1.5 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Change theory) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากในขณะที่บุคคลทั่วไปไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงแต่ผู้บริหารโรงเรียนที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการจะต้องมุ่งมั่นในการปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตลอดจนความเชื่อความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงได้นั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย 1 ขั้นตอน คือ ความพอใจ ความยุ่งเหยิง ความสับสน และการริเริ่มใหม่ ความพอใจ (Contentment) คือความรู้สึกละเอียดจะมีการเปลี่ยนแปลง ความยุ่งเหยิง (Confusion) คือ ความรู้สึกขณะที่เริ่มมีคำถามเข้ามา ความสับสน (Chaos) คือ ความรู้สึกเมื่อมี

คำตอบเข้ามา การริเริ่มใหม่ (Self-renewal) คือ ความรู้สึกเมื่อได้รับคำตอบเรียบร้อยแล้ว ถึงแม้ว่าขั้นตอนทั้งสี่ของสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลงสามารถควบคุมได้โดยผู้บริหารโรงเรียน แต่สำหรับบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องอาศัยวิธีการและขั้นตอนในการกำหนดทิศทางที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลง คือ การสร้างความสัมพันธ์ (Building a relationship) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแบบของการเปลี่ยนแปลงกับลูกค้าหรือผู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง การวิเคราะห์ปัญหา (Diagnosing the problem) การเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่ตรงประเด็น (Acquiring relevant resources) การเลือกทางแก้ปัญหา (Choosing the solution) การยอมรับ (Gaining acceptance) การรักษามาตรฐานและการริเริ่มใหม่ (Stabilizing the innovation and generating self-renewal)

1.6 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร (Knowledge of curriculum development) หมายถึง ความรู้ของผู้บริหารโรงเรียนในการที่จะพัฒนาหลักสูตรให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตร (Format) ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลของการพัฒนา (Sources of development) ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างการพัฒนาครูกับการพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียน และการพัฒนาในระดับจังหวัด ความรู้เกี่ยวกับระดับของการพัฒนาหลักสูตร (Levels of involvement)

2. ด้านภาระหน้าที่ (Tasks) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับความรู้ดังกล่าวข้างต้น ประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ

2.1 การนิเทศและการประเมินผลการสอน (Instructional evaluation supervision) หมายถึง การนิเทศในห้องเรียนเพื่อช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งหนทางที่สามารถช่วยเหลือครู ปรับปรุงการสอนได้ดี คือ รูปแบบการนิเทศแบบคลินิก โดยผู้บริหารโรงเรียนควรนิเทศแบบคลินิก อย่างน้อยที่สุดปีละ 2 ครั้ง ขั้นตอนการนิเทศแบบคลินิกประกอบด้วย ขั้นตอนประชุมครูก่อนการสังเกตการณ์สอน ขั้นการสังเกตในห้องเรียน ขั้นการอธิบายผลการสังเกต ขั้นการประชุมนิเทศ และขั้นวิจารณ์การสอน ซึ่งการนิเทศและการประเมินผลการสอน เป็นภาระหน้าที่ปฏิบัติได้โดยผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่จริงใจกับครู และปฏิบัติตนให้เป็นที่ไว้วางใจ

2.2 การพัฒนาทีมงาน (Staff development) การพัฒนาทีมงานเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนในการปรับปรุงการสอนของครูในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีความหมาย เนื่องจากการศึกษาเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครูเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาจึงต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วย ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงมีหน้าที่หาแนวทางในการจัดการศึกษาไปพร้อมกับการได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องของครูด้วย ซึ่งแนวทางดังกล่าว สามารถทำได้โดยการจัดบริการ

การศึกษาในโรงเรียน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมพบปะกับทีมงาน การเยี่ยมชมโรงเรียน จัดกิจกรรมการอ่านเกี่ยวกับวิชาชีพ เป็นต้น ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทีมงานที่มีประสิทธิผล ควรเป็นกิจกรรมเพื่อการติดตามช่วยเหลือครู เป็นกิจกรรมที่มีความชัดเจน ต่อเนื่อง ตรงประเด็น และส่งผลต่อการสอน เป็นกิจกรรมเพื่อการติดตามช่วยเหลือครู เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการสังเกตระหว่างเพื่อนครูด้วยกัน (Peer observation) ผู้บริหารโรงเรียนควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย ควรมีการประชุมและวิเคราะห์เกี่ยวกับทักษะที่ใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์ในชั้นเรียนและการปรับปรุงทักษะต่างๆ ที่ประสบผลสำเร็จ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมครูในการเป็นผู้นำ และเป็นกิจกรรมซึ่งครูมีส่วนร่วมในการวางแผน

2.3 การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum development) จากสภาพของการจัดการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้บทบาทของผู้นำทางวิชาการกลายเป็นบทบาทที่สำคัญมากขึ้น เนื่องจากประสิทธิผลของการศึกษาเป็นประเด็นที่ซับซ้อน ผู้นำทางวิชาการจึงต้องเป็นผู้ที่ทำงานร่วมกับครูเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน ดังนั้น ผู้นำทางวิชาการจึงต้องมีภาระหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร โดยการทำงานร่วมกับครูเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

2.4 การพัฒนากลุ่ม (Group development) การพัฒนากลุ่มเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่สำคัญในการนำไปสู่ภาวะผู้นำทางวิชาการ การเรียนรู้ทักษะของการทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาคือการเรียนการสอน เป็นสิ่งสำคัญของผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องนำความรู้ที่เกี่ยวกับประสิทธิผลของกลุ่ม รูปแบบของผู้นำกลุ่ม ความผิดปกติของการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งไปใช้ในการพัฒนากลุ่ม

2.5 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือการวิจัยเหล่านั้นไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตนเอง ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนมีภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อให้สามารถวิจัยในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของตนเองได้

2.6 การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (Positive school climate) การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียน ในฐานะผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของนักเรียน สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะมีผลต่อขวัญกำลังใจที่ดีของครู และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่สูงขึ้น การสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากผู้บริหารและทีมงานในโรงเรียน เพื่อแยกแยะระหว่างปัจจัยที่สร้างสรรค์บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้กับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องหากกลยุทธ์เพื่อใช้ในการส่งเสริม สนับสนุนปัจจัยที่สร้างบรรยากาศใน

การเรียนรู้ และพิชิตปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางบรรยากาศในการเรียนรู้ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารโรงเรียน และครูในโรงเรียน

2.7 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (School community involvement) โรงเรียนเป็นหัวใจของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ผู้บริหารโรงเรียนสามารถมีบทบาทในการนำชุมชน ชุมชนสามารถเป็นผู้สนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนได้หลายทาง เช่น เป็นอาสาสมัครช่วยงานภายในโรงเรียน เป็นวิทยากรในชั้นเรียน เป็นที่ปรึกษาในโรงเรียน เป็นต้น การที่ผู้ปกครองสนใจการศึกษาของนักเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนสามารถเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการเปิดโรงเรียนสู่ชุมชนให้ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจกระทำการของโรงเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ตลอดจนให้คำแนะนำบทบาทของผู้นำ โรงเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนโดยการใช้ออกสารการเยี่ยมบ้าน การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

3. ด้านทักษะที่จำเป็น (Skill needed) ในการนำความรู้ไปสู่การพัฒนาพฤติกรรม การปฏิบัติงานที่สมรรถภาพ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีทักษะภาวะผู้นำ (Leadership skills) และทักษะทางเทคนิค ทักษะภาวะผู้นำ ประกอบด้วยทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะด้านบุคคล ทักษะการนิเทศ และทักษะการแนะแนวทางการตัดสินใจของกลุ่ม ส่วนทักษะทางเทคนิค (Technical skills) ประกอบด้วย ทักษะการตั้งเป้าหมาย ทักษะการประเมินผลและการวางแผน ทักษะการสังเกตและทักษะการวิจัยและประเมินผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ทักษะการติดต่อสื่อสาร (Communication skills) ทักษะการติดต่อสื่อสารเป็นทักษะของผู้นำทางวิชาการที่มีความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนใช้เวลาประมาณ 70 – 80 % ของเวลาทำงานในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เวลาดังกล่าวจะใช้ไปในการฟัง การพูด การเขียน และการอ่าน ซึ่งตามปกติในการฟัง ผู้ฟังมักจะไม่ได้เข้าใจสิ่งที่ผู้พูดพูดทั้งหมด แต่จะรับรู้ได้ประมาณ 1 ใน 4 ส่วน ดังนั้นการฟังที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นการฟังอย่างเอาใจใส่ต่อสิ่งที่ผู้พูดพูด ฟังอย่างมีจุดประสงค์ โดยการแลกเปลี่ยนข้อความและฟังโดยใช้ความจำช่วยระลึกถึงสิ่งที่ได้ฟัง ดังนั้น การติดต่อสื่อสารจึงเป็นการติดต่อแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันซึ่งผลลัพธ์ก็คือความเข้าใจ ความเข้าใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดซึ่งทั้งสองฝ่ายจะต้องเห็นพ้องร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความคิด

3.2 ทักษะด้านบุคคล (People skills) ทักษะด้านบุคคล เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับ ผู้นำทางวิชาการและเป็นทักษะที่ชี้ขาดความสำเร็จของตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียน เนื่องจากตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนเป็นตำแหน่งที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นทุกระดับ เช่น บุคลากรในโรงเรียน คณะกรรมการ โรงเรียน ทีมงาน นักเรียน เป็นต้น และตำแหน่งผู้บริหาร โรงเรียนในฐานะผู้นำเป็นผู้ กำหนด ทิศทางของ โรงเรียน ในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นจะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ 4 ประการที่จำเป็น คือ ความเชื่อถือหรือความไว้วางใจ การจูงใจ (Trust) การกระจาย อำนาจ (Empowerment) และความเป็นเพื่อนในอาชีพ (Collegiality) เป็นการส่งเสริมแลกเปลี่ยน ความคิด การเป็นผู้ช่วยในการพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ซึ่งส่งผลต่อนักเรียน

3.3 ทักษะการนิเทศ (Supervisory) ทักษะการนิเทศ หมายถึง ความสามารถของ ผู้บริหาร โรงเรียนในการเลือกใช้วิธีการนิเทศในแต่ละสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมที่สุด ซึ่งใน การทำงานร่วมกับครู แต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องกำหนดวิธีการที่ เหมาะสมที่สุด วิธีการดังกล่าวมีตั้งแต่การนิเทศทางอ้อม การนิเทศแบบร่วมมือไปจนถึงการนิเทศ แบบเป็นทางการ

3.4 ทักษะการตัดสินใจร่วมกัน (Group decision – making) เป็นทักษะพื้นฐานที่ใช้ อธิบายว่าทำอย่างไรจึงจะเกิดการตัดสินใจร่วมกันขึ้นได้ ในการตัดสินใจร่วมกันนั้นผู้บริหาร โรงเรียน จะต้องใช้วิธีการเพื่อที่จะให้แนวคิด นโยบายเป้าหมายในการทำงานเกิดขึ้นจากการตัดสินใจของ กลุ่มซึ่งผู้บริหารควรเปิด โอกาสให้สมาชิกในกลุ่มตัดสินใจวิธีดำเนินงานร่วมกัน การตัดสินใจ ร่วมกันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบร่วมกัน การตัดสินใจประกอบการตัดสินใจข้างเดียว และ การตัดสินใจที่มีการปรึกษาหารือ ซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนต้องเลือกใช้แนวทางในการตัดสินใจให้ เหมาะสม

3.5 ทักษะการกำหนดเป้าหมาย (Goal setting or envisioning) ทักษะการกำหนด เป้าหมายหรือทักษะการกำหนดวิสัยทัศน์เป็นสรรณภาพในการสร้างมโนคติ และการถ่ายทอดความ ต้องการให้เกิดมโนคตินั้นอย่างเหมาะสม โดยการชักจูงให้บุคคลอื่นพิจารณาเป้าหมายและร่วม กิจกรรมด้วยความกระตือรือร้น จนทำให้วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายนั้นถูกกำหนด และควบคุมจน กลายเป็นการตั้งมั่น การพิจารณาการกำหนดวิสัยทัศน์สามารถพิจารณาได้ตามขบวนการต่อไปนี้ คือ การกำหนดมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรม การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค การกำหนดกลยุทธ์สำหรับ เอาชนะอุปสรรค และการวิเคราะห์และการทำงานเพื่อให้เป้าหมายหรือวิสัยทัศน์เป็นผลสำเร็จ

3.6 ทักษะการประเมินผลและการวางแผน (Assessing and planning) ทักษะ การประเมินผลและการวางแผน เป็นทักษะที่ใช้ในการประเมินและวางแผนการประเมินเพื่อนำมา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้ไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การใช้เวลาสำหรับ

การวางแผน การประเมินสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงในองค์กร โครงสร้างขององค์กร จุดอ่อน กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติ เป็นต้น ในการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้ไปสู่ความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นสำหรับโรงเรียนนั้น สามารถเข้าถึงได้มากมายหลายทาง เช่น สอบถามจากผู้เกี่ยวข้อง อ่านจากบันทึกของโรงเรียน การสำรวจแบบ Open – end และการใช้เทคนิคเดลฟาย เป็นต้น นอกจากนี้ในการประเมินผลจำเป็นต้องมีการวางแผนการประเมินเพื่อที่จะประเมินและการวางแผนได้หลายวิธี เช่น แผนภูมิของแกนต์ (Gant charts) โปรแกรมการประเมินผล (PERT) เทคนิค PPBS การบริหารโรงเรียนโดยยึดวัตถุประสงค์ (MBO) เป็นต้น

3.7 ทักษะการสังเกต เนื่องจากครูเป็นผู้มีส่วนร่วมที่มีสมรรถภาพในองค์กร ผู้บริหารโรงเรียนสามารถอำนวยความสะดวกต่อการเปลี่ยนแปลงโดยเป็นผู้จัดเตรียมให้ผลสะท้อนกลับต่อครู โดยใช้วิธีการสังเกตให้เกิดประโยชน์ การสังเกตเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนทำการสังเกตการณ์เรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีวิธีการสังเกตหลายวิธีขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น การสังเกตเพื่อแนะนำการสอน การสังเกตเพื่อช่วยให้ครูได้ทราบผลสะท้อนกลับของการสอน เพื่อปรับปรุงงาน เป็นต้น

3.8 ทักษะการวิจัยและการประเมินผล ในการวิจัยและประเมินผลที่ดีควรมีความชัดเจน ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่จะต้องวิเคราะห์ความสำเร็จของโปรแกรมการสอน และกำหนดการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็น สำหรับการทำให้โปรแกรมการสอนเป็นผลสำเร็จ ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงโปรแกรมการสอนจะต้องทำบนพื้นฐานของข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและผลลัพธ์ที่ได้รับหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการสอน ซึ่งต้องมาจากข้อมูลที่กว้างขวาง ครอบคลุม และเชื่อถือได้

จากแนวคิดของนักวิชาการ องค์กรประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่สอดคล้องกันคือ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงบทบาทในฐานะผู้นำการบริหารจัดการเพื่อผลสำเร็จของงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ มาสู่สถานศึกษาอันจะส่งผลต่อการยอมรับและความร่วมมืออย่างมั่นใจของผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เป็นผู้นิเทศ และให้คำปรึกษาเพื่อช่วยเหลือแก่ครู อาจารย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจหลัก อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการใช้กลยุทธ์ เพื่อปรับปรุงงานด้านวิชาการไปสู่เป้าหมาย โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการทั้งด้านองค์

ความรู้พื้นฐาน ด้านภาระหน้าที่ และด้านทักษะ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลง

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

2.1 ความหมายของงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากงานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผู้เรียน ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารและครู นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้มากมาย พอสรุปได้ดังนี้

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532 : 48) กล่าวว่าไว้ว่า งานวิชาการในโรงเรียนนอกจากหมายถึงความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาหลักที่ถือว่าจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้ว ปัจจุบันงานวิชาการยังหมายรวมถึง การอบรมศีลธรรมจรรยา และความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดี นอกเหนือจากความรู้ ความสามารถ ที่จะนำมาเลี้ยงชีวิตให้มีความสุข ความพอใจตามเอกัตภาพและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนช่วยเหลือเพื่อแม่แก่เพื่อนบ้านและสังคมตามสมควรด้วย

กัญญา โสธร (2534 : 324) กล่าวว่าไว้ว่า งานวิชาการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูงสุด

อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 25) กล่าวว่าไว้ว่า งานวิชาการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ การบริหารหลักสูตรให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและได้ผลผลิตของหลักสูตร ซึ่งหมายถึงตัวเด็กที่เป็นผลผลิตของหลักสูตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐานมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและงานวิชาการจะครอบคลุมการบริหารหลักสูตร ซึ่งเป็นตัวการสำคัญในการกำกับหรือการกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาเล่าเรียนของโรงเรียน

จากแนวคิดของนักวิชาการ สรุปได้ว่า งานวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ตลอดจนการนำหลักสูตรไปใช้ การบริหารหลักสูตรให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยงานด้านหลักสูตร แผนการสอน การนิเทศการสอน การจัดทำตารางสอน สื่อการเรียนการสอนหรือเทคโนโลยีทางการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน งานห้องสมุดและการประเมินผลทางการศึกษา รวมทั้งการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ความประพฤติของนักเรียนเพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งได้ผลผลิตคือนักเรียนที่มีคุณภาพได้มาตรฐานมีคุณลักษณะ

2.2. ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

สำหรับความหมายของการบริหารงานวิชาการนั้น มีนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 16) กล่าวว่าไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ข : 391) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี ให้เหมาะสมกับเป้าหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) อย่างมีประสิทธิภาพ

ฟิช (Fisk. 1975 : 214) กล่าวว่าไว้ว่า งานวิชาการเป็นงานรับผิดชอบของโรงเรียน ตั้งแต่การบ่งถึงปรัชญา และจุดมุ่งหมายทางการศึกษาโรงเรียนด้วยการคำนึงถึงบุคคลในอาชีพต่างๆ ของชุมชนเป็นพื้นฐาน รวมถึงการประเมินผล โปรแกรมทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ

จากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษา สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งเป็นงานรับผิดชอบของโรงเรียน ตั้งแต่การบ่งถึงปรัชญา และจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนทางการศึกษาของโรงเรียน ด้วยการคำนึงถึงบุคคลในอาชีพต่างๆ ของชุมชนเป็นพื้นฐาน ประกอบด้วยงานด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการวิจัยในชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายใน ด้านการวัดผล ประเมินผลการศึกษา และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

2.3. ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 23) เน้นถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า “งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน” ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า งานวิชาการเป็นหัวใจของสถานบันการศึกษาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือโรงเรียน การที่จะคว่าสถาบันใดมีมาตรฐาน ก็มักเอาผลงานทางวิชาการเป็นสำคัญ งานวิชาการจะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารว่าจะเอาจริงกับการบริหารงานวิชาการมากน้อยเพียงใด

อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 36) กล่าวว่างานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน จุดประสงค์ของการจัดการศึกษาในโรงเรียน คือ การจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิบัติงานด้านวิชาการของโรงเรียนอย่างชัดเจน การบริหารงานของโรงเรียนมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรายการประเมินมาตรฐานที่ถือว่าเป็นขอบข่ายงานวิชาการ 6 ด้าน ประกอบด้วย การวางแผนงานวิชาการ การจัดการงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ การวัดผลและประเมินผลการเรียนและงานทะเบียน การประเมินผลการจัดการงานวิชาการ และเนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา

กมล ภูประเสริฐ (2544 : 42) กล่าวว่าในการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่คาดหวังนั้น ประกอบด้วยงานหลายๆด้าน ได้แก่ งานเกี่ยวกับหลักสูตร ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ตามแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาสถานศึกษา จะต้องนำหลักสูตรแกนกลางเป็นหลักสูตรสถานศึกษาร่วมกับสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดงานเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงความคิดที่ให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการปฏิบัติจริง งานเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียน ที่หันมาเน้นการประเมินตามสภาพเป็นจริงไม่เน้นการใช้ข้อสอบทดสอบแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นการบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนมาก เพราะเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ และเน้นหนักในการบริหารงานด้านนี้เป็นอันดับแรก โดยมีการวางแผนดำเนินงานร่วมกับคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบและรัดกุม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีการกำกับติดตามประเมินผล พัฒนาและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

2.4. ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ

นักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา ได้ระบุขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

กิติมา ปรีดีดิลก (2532 : 72) ได้แบ่งขอบข่ายงานวิชาการ ออกเป็น 6 ประการ คือ

1. แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ
2. หลักสูตรและการสอนประกอบด้วย หลักสูตร โครงการสอน ประมวลการสอน

3. การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย งานการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การจัดห้องสมุด การจัดทำคู่มือครู

4. สื่อการสอน
5. การปรับปรุงการเรียนการสอน การนิเทศการสอน การฝึกอบรม
6. การวัดผลประเมินผล

บุญมี เณรยอด (2536 : 2) กล่าวไว้ว่า งานวิชาการเป็นกิจกรรมที่กว้างขวางครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

1. หลักสูตรและเอกสารใช้หลักสูตร
2. ตารางสอนและวิธีการสอน
3. วัสดุอุปกรณ์และการใช้แหล่งทรัพยากรในห้องอื่น
4. ห้องสมุด
5. กิจกรรมนักเรียน
6. การนิเทศงานวิชาการในโรงเรียน
7. การแนะแนว
8. การวัดผลและประเมินผลการศึกษา
9. การวางแผนปรับปรุงงานวิชาการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536 : 7) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. ด้านการเรียนการสอน
3. ด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. ด้านการวัดผลและประเมินผล
5. ด้านห้องสมุด
6. ด้านการนิเทศภายใน
7. ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ

อุทัย บุญประเสริฐ (2538 : 82) ได้กำหนดขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ดังนี้

1. เรื่องความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้
2. เรื่องการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการและจุดหมายหลักสูตรและเสริมสร้างหลักสูตรให้เป็นผลสมบูรณ์

3. เรื่องกิจกรรมนักเรียนและการบริหารกิจกรรมนักเรียนให้ตอบสนองหลักสูตรและเสริมสร้างหลักสูตรให้เป็นผลสมบูรณ์

4. เรื่องสื่อการเรียนการสอนและกิจกรรมห้องสมุด เพื่อการส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรโดยตรง เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตรและเพื่อเสริมความทันสมัยทางวิชาการให้กับครูโดยตรง

5. เรื่องการวัดผลและประเมินผลการเรียนของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ตามจุดหมายและตามหลักการของหลักสูตร และการประเมินคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน

6. เรื่องการนิเทศการศึกษาและพัฒนาวิชาชีพสำหรับบุคลากรทางวิชาการ โรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 163) ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
2. ด้านการวิจัยในชั้นเรียน
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ด้านการนิเทศภายใน
5. ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา
6. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

เซอร์จิโอวานนี และคนอื่น ๆ (Sergiovanni and others. 1980 : 267 – 268) กล่าวว่าไว้ว่าขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ได้แก่

1. การตั้งปรัชญาการศึกษาและตั้งวัตถุประสงค์ในการบริหารงานเพื่อให้บรรลุปรัชญาการศึกษานั้น
2. การจัดทำโครงการเพื่อให้การบริหารงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการ
3. การจัดให้มีการประเมินผลหลักสูตรและการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ
4. การสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้พร้อมที่รับการเปลี่ยนแปลง
5. การจัดหาวัสดุเพื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอ

มินูดีน (Minudin. 1987 : 2403-A) ได้ทำการวิจัย พบว่า บทบาททางด้านวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยหน้าที่หลัก 6 ประการ คือ

1. การประเมินผลโครงการของโรงเรียน
2. สนับสนุนให้ผู้ร่วมงานมีการศึกษาและประสบการณ์เพิ่ม
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างชัดเจน
4. ควบคุมโครงการและกิจกรรมอย่างอื่นทั้งหมดของโรงเรียน

5. สอนในบางระดับชั้น

6. รู้และเข้าใจกฎข้อบังคับในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ

จากขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการของนักวิชาการ นักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษา สรุปได้ว่า ขอบข่ายของนักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการกรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน และครอบคลุมการบริหารงานวิชาการในเกือบทุกด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านห้องสมุด ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ด้านวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กับผลการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนสังกัดเทศบาลจังหวัดอ่างทอง โดยใช้กรอบความคิดการบริหารงานวิชาการ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 163) ซึ่งตรงกับ ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดเทศบาล ที่ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการวิจัยในด้านชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายใน ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ธีรารัง บัวศรี (2532 : 6) หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมายของการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และมวลงประสพการณ์แต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2535 : 1) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่าหลักสูตร หมายถึง ประสพการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้นให้นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ มีทักษะ เกิดความคิด เจตคติที่ดี อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 40) ความหมายหลักสูตรมี 3 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามที่มุ่งหมายไว้

2. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ (Process) ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต (Output) คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

3. หลักสูตรเป็นแผนการจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์อบรมฝึกฝนผู้เรียนให้
 เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

อำภา บุญช่วย (2537 : 16) งานหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรไว้ว่า ผู้บริหาร
 สถานศึกษาในฐานะที่มีบทบาทต่อการนำหลักสูตรไปใช้ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ
 ของหลักสูตร ต้องใช้เทคนิคและความสามารถของผู้บริหารเอง เพราะผู้บริหารโรงเรียนมีความ
 ใกล้ชิด ทั้งครู และนักเรียน ย่อมทราบพื้นฐานของความเป็นไปได้ของครูแต่ละคนเป็นอย่างดี จึง
 เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะวางแผนการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง

อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 5) ในการบริหารงานวิชาการนั้น ผู้บริหารหรือนักจัดการที่
 โรงเรียน จะต้องรู้จักและเข้าใจหลักสูตรเป็นอย่างดี จะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของหลักสูตรและ
 จะต้องรู้ว่าหลักสูตรเป็นแม่บท (Master plan) ในการทำงาน of โรงเรียน

แฮส (Hass. 1993 : 3) หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับใน
 โปรแกรมทางการศึกษา เพื่อบรรลุเป้าประสงค์กว้าง ๆ และจุดประสงค์เฉพาะ

จากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง
 ศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการ แผนการจัดการเรียนการสอนและมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียน
 จัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน โดยการแสดงถึงจุดมุ่งหมายของการจัดเนื้อหาสาระกิจกรรม เพื่อให้
 ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน มีความรู้และทักษะ เจตคติที่ดี ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตาม
 เป้าหมายของการศึกษาที่กำหนดไว้

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรของผู้บริหารสถานศึกษานั้น มีผู้กำหนด
 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนในการบริหารหลักสูตร และให้ความหมายของการนำหลักสูตร
 ไปใช้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 7 - 8) ได้ให้แนวทางปฏิบัติ
 งานด้านการบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

1. จัดให้มีหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น แผนการสอน กำหนดการสอน
 คู่มือครู แผนการสอนให้เพียงพอ และครบถ้วนทุกระดับชั้นเรียน
2. ศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตรให้ชัดเจนตั้งแต่หลักการ จุดหมาย โครงสร้างของ
 หลักสูตร เนื้อหาสาระ ตลอดจนถึงการวัดและประเมินผล โดยอาจตั้งเป็นคณะกรรมการศึกษาและ
 วิเคราะห์หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ
 หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ และครูผู้สอน ร่วมเป็นกรรมการ
3. วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ โดยการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องและครูผู้สอนเพื่อชี้แจง
 แนะนำ ทบทวนหลักสูตร ก่อนเปิดภาคเรียน หรือก่อนลงมือสอน

4. นิเทศติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ พิจารณาจากรายงานต่าง ๆ เช่น แบบบันทึกการสังเกตการสอน แผนการสอน บันทึกการสอน คุณภาพและความรู้ความสามารถของนักเรียน

5. ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตร โดยการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ ทั้งในส่วนของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน และในส่วนของปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

6. พัฒนาตนเองและครูผู้สอน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอยู่เสมอ โดยเข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม ฟังการอภิปราย หรือสนทนา ร่วมกับผู้มีรู้ด้านหลักสูตร หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 149) กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรเกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ขอบข่าย กระบวนการจัดการศึกษาตามหลักสูตร

2. ศึกษารายละเอียดของแผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ

3. วางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน

4. ติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตร

5. ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับต่างๆ

6. ประเมินผลด้านคุณภาพนักเรียนเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้

7. ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตรทั้งในด้านตัวผู้สอน กิจกรรมการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

8. พัฒนาบุคลากรให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. เข้าร่วมประชุม สัมมนา อบรม เรื่องการใช้หลักสูตร การแก้ไขปัญหาและเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับหลักสูตร

10. การเตรียมการเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์ เข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

11. อ่างา บุญช่วย (2537 : 28) กล่าวว่า iva การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การนำเอกสารหลักสูตรไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับตัวผู้เรียนให้มากที่สุด

บุญเขื่อน มีแก้ว (2539 : 16) กล่าวว่าไว้ว่า การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นงานบริหารด้านวิชาการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความสามารถที่จะให้คำแนะนำและช่วยเหลือครูในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีการวางแผนการใช้หลักสูตร การให้ครูได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับ หลักสูตร ขั้นตอนของหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนการจัดหาเอกสารหลักสูตร คู่มือครูให้เพียงพอกับความต้องการของครู

สรุปได้ว่า หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้มีการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ อย่างชัดเจน การพัฒนาตนเองและครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอย่างเสมอ โดยการประชุม อบรม หรือสัมมนา การจัดหาเอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบการสอน คู่มือครู ให้มีใช้ในโรงเรียนอย่างเพียงพอครบถ้วน มีการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมกับ นักเรียนและชุมชน การส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้ครูสามารถวิเคราะห์หลักสูตร มีการจัดทำ แผนการสอน กำหนดการสอน มีการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตามผลการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของครูให้สอดคล้องตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้

2.4.2 ด้านการวิจัยในชั้นเรียน

ผลการประเมินผู้เรียนทำให้ครูได้รู้ข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคน และคิดหาวิธีการที่จะพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งการวิจัยในชั้นเรียนเป็นวิธีการหนึ่งที่มีกระบวนการที่เป็นระบบ สามารถนำมาแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของผู้เรียนและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริงในชั้นเรียน ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

ประวิต เอราวรรณ์ (2542 : 2) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การศึกษาค้นคว้าของครูซึ่งจัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติงานในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนหรือพฤติกรรมนักเรียน และคิดวิเคราะห์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน

สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ (2544 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน กระทำโดยครูผู้สอน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนของตน เพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนในชั้นเรียนที่ครูสอนอยู่ และสามารถเผยแพร่เป็นประโยชน์ต่อวง การศึกษาได้

พิมพันธ์ เคชะคุปต์ (2544 : 9) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยมีเป้าหมายเพื่อนำผลไปใช้ปฏิบัติจริงด้วย เป็นการวิจัยเพื่อนำผลไปพัฒนาและถ้าพบข้อบกพร่องก็ทำการวิจัยและนำผลไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยการใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ ค้นคว้าเพื่อสร้างความรู้ใหม่ทางการศึกษาและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ทางการศึกษาความรู้ใหม่ทางการศึกษา เช่น วิธีสอน เทคนิคการสอน รูปแบบการสอนใหม่ หลักการสอนใหม่ ทฤษฎีการศึกษาใหม่ ส่วนสิ่งประดิษฐ์ใหม่ทางการศึกษาคือ สื่อการเรียนการสอน เช่น ชุดการเรียนแบบฝึกแบบฝึกหัด โปรแกรมการเรียน ความรู้และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ผ่านการตรวจสอบอย่างมีระบบ ผลการวิจัยในชั้นเรียนมีประโยชน์ คือ ใช้ผลการค้นพบเป็นแนวทางนำไปจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย อีกทั้งเป็นการพัฒนาตนเอง คือเป็นผู้สร้างความรู้เป็น

พิชิต ฤทธิ์จรูญ (2545 : 24) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การวิจัยปฏิบัติการที่ครูได้แสวงหาวิธีการหรือนวัตกรรม ทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

ประกอบ มณีโรจน์ (2544 : 4) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ความจริง ด้วยวิธีการที่เชื่อถือได้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

สุวิมล ว่องวานิช (2546 : 21) กล่าวว่าไว้ว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน คือ การวิจัยที่ทำโดยครูผู้สอนในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน เป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว นำผลไปใช้ทันที และสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตนเองให้ทั้งตนเองและกลุ่มเพื่อนร่วมงานในโรงเรียน ได้มีโอกาสวิพากษ์ อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแนวทางที่ได้ปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทั้งของครูและผู้เรียน

สรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ความจริงโดยการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ ที่กระทำโดยครูผู้สอนในห้องเรียนเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการหรือนวัตกรรมซึ่งเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการกระทำอย่างรวดเร็วและนำผลที่ได้ไปใช้ทันที การสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนในชั้นหรือวิชาที่ครูสอน การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีการเผยแพร่ผลงานเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาก็คือเป็นการสร้างความรู้ใหม่ทางการศึกษาได้แก่วิธีสอน เทคนิคการสอน รูปแบบการสอนใหม่ หลักการสอนใหม่

ทฤษฎีการศึกษาใหม่ การสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ทางการศึกษา ได้แก่ สื่อการเรียนการสอน ชุดการเรียน แบบฝึก แบบฝึกหัด โปรแกรมการเรียนโดยผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ

2.4.3 ด้านการจัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งครูเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญมากขึ้นในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ดังนั้นจึงมีนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 460) กล่าวว่า iva การสอน คือ สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้จะเกิดขึ้น ได้แก่

1. มีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับสิ่งแวดล้อม และครูกับนักเรียนกับสิ่งแวดล้อม
2. ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่
3. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้

สมบูรณ์ สงวนญาติ (2534 : 20) กล่าวว่า iva การเรียนการสอนเป็นกระบวนการให้เกิดความรู้และจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ (2534 : 4) กำหนดแนวในการจัดการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ไว้ดังนี้

จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม

จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาวะชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสทำเทียมกัน ในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์ และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด

จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม

จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ให้สอดคล้องกับการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียน การสอนและกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย

จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 8-9) กำหนดบทบาทของ ผู้บริหารสถานศึกษาในงานการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. จัดให้มีแผนการสอนให้ครบถ้วนทุกชั้นและทุกกลุ่มประสบการณ์โดยมุ่งเน้นให้ ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำแผนการสอนเอง ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำและกระตุ้นให้ครูจัดทำและติดตาม การนำไปใช้ด้วย

2. จัดห้องเรียนให้สอดคล้องและเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน

3. จัดสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้และห้องพิเศษ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ตามสภาพความพร้อมของโรงเรียน

4. ตรวจสอบการจัดตารางสอนให้เหมาะสมกับเวลา และสอดคล้องกับอัตราเวลาเรียน ในหลักสูตรทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกชั้นเรียนและให้มีตารางสอนรวมของโรงเรียนด้วย

5. จัดทำหรือจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตร และแบบพิมพ์ต่างๆ ที่สนับสนุน การสอน เช่น แนวการสอน คู่มือครู และเอกสารที่เกี่ยวข้องสำหรับครูผู้สอนให้เพียงพอ ทุกระดับชั้นและทุกกลุ่มประสบการณ์ โดยการสำรวจความขาดแคลนและความต้องการ

6. จัดครูประจำชั้น ครูประจำวิชาให้เหมาะสม โดยคำนึงความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และความถนัด

7. ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู โดยการตรวจแผนการสอนหรือบันทึก การสอนของครูอย่างสม่ำเสมอ

8. เยี่ยมผู้เรียน หรือสังเกตการสอน โดยกำหนดเป็นปฏิทินปฏิบัติงานไว้

9. จัดครูเข้าสอนแทนครูที่ขาดหรือครูที่ไม่มาปฏิบัติงาน โดยมีการบันทึกมอบหมาย งานและบันทึกรายงานผลการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษร

10. ติดตามช่วยเหลือพิเศษ ช่วยแก้ปัญหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้แก่ ครู ให้ขวัญและกำลังใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

11. เป็นผู้นำให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอน ให้รู้จักใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบ ต่าง ๆ และเลือกกิจกรรมการสอน โดยคำนึงถึงสภาพความพร้อมของนักเรียน โรงเรียนชุมชน และ สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อนักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2335 : 72) กล่าวไว้ว่า การสอน (Teaching) หมายถึง การถ่ายทอดความรู้จากครูไปสู่ผู้เรียน และการเรียนการสอน (Instruction) มีความหมายกว้างกว่าการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างสอน การทดสอบ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 406) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่ครูและเด็กทำร่วมกัน ถ้าจะแยกออกเป็น 2 ส่วน ก็เป็นการเรียน คือ กิจกรรมที่เด็กทำ และการสอนคือ กิจกรรมที่ครูทำแต่ในทางปฏิบัติ แล้วทั้งสองอย่างนี้ไปทำพร้อมๆ กัน จึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน

อำภา บุญช่วย (2537 : 67) กล่าวไว้ว่า การจัดงานวิชาการในโรงเรียนที่ผู้บริหารควรมีการปรับปรุงงานวิชาการให้คืออยู่เสมอ ดังนั้นงานวิชาการในด้านการเรียนการสอนที่โรงเรียนต้องปฏิบัติจะต้องเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดตารางสอน
2. การจัดทำแผนการสอน
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดครูสอนแทน
5. การแบ่งกลุ่มการเรียน
6. การสอนซ่อมเสริม

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537 : 6) ได้แบ่งองค์ประกอบของการสอน เป็น 2 ด้าน ได้แก่

1. ด้านองค์ประกอบรวม หมายถึง องค์ประกอบด้านโครงสร้างที่มาประกอบกันเป็นการสอน อันประกอบด้วย

- 1.1 ครู หรือผู้สอน หรือวิทยากร
- 1.2 นักเรียน หรือผู้เรียน
- 1.3 หลักสูตร หรือสิ่งที่สอน

2. ด้านองค์ประกอบย่อย หมายถึง องค์ประกอบด้านรายละเอียดของการสอนซึ่งจะต้องประกอบด้วยกระบวนการเหล่านี้ จึงจะทำให้เป็นการสอนที่สมบูรณ์ ได้แก่

- 2.1 การตั้งจุดประสงค์การสอน
- 2.2 การกำหนดเนื้อหา
- 2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 2.4 การใช้สื่อการสอน
- 2.5 การวัดผลประเมินผล

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 50) เสนอแนะวิธีการสอนไว้ดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย
2. การสอนแบบอภิปราย
3. การสอนแบบอภิปรายย่อย
4. การสอนแบบสัมมนา
5. การสอนแบบคิว
6. การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมุติ
7. การสอนโดยใช้เกมส์จำลองสถานการณ์
8. การสอนโดยใช้การระดมความคิด
9. การสอนแบบค้นพบความรู้
10. การสอนแบบแก้ปัญหา
11. การสอนแบบปฏิบัติการ
12. การสอนโดยใช้โสตทัศนูปกรณ์
13. การสอนแบบให้ผู้เรียนเสนอรายงานในชั้นเรียน
14. การสอนโดยใช้คำถาม

ชูเมคเคอร์ และเฟรสเซอร์ (Shoemaker and Fraser. 1981 : 178-182) กล่าวว่าไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นตัวจักรที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมีประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารจะต้องมีบทบาท ดังนี้

1. ต้องศึกษาถึงประสิทธิภาพของการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ งานวิชาการ และการแนะแนว
2. ต้องสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เต็มไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำงานโดยมีจุดมุ่งหมาย คณะครูอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
3. ต้องมีความคาดหวังสูง เพื่อสนับสนุนคณะครูและนักเรียน
4. ต้องตั้งวัตถุประสงค์ในการสอนของครู และมีระบบการประเมินผลการเรียนการสอนที่ดี

จากแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินการของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนของครู ซึ่งประกอบด้วย การกำกับติดตามให้ครูจัดทำแผนการสอนครบถ้วนทุกชั้นและทุกกลุ่ม ประสพการณ์ การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอนประจำชั้นและประจำวิชาที่เหมาะสม การจัดครูเข้าสอนแทน การสอนซ่อมเสริม การเยี่ยมชั้นเรียนหรือการสังเกตการสอน การจัดตารางสอนให้

เหมาะสมกับเวลาและสอดคล้องกับอัตราเวลาเรียนในหลักสูตร การจัดทำหรือจัดหาเอกสารประกอบหลักสูตรและแบบพิมพ์ต่างๆ ตลอดจนการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อและสนับสนุนการเรียนการสอน การเป็นผู้นำให้ครูปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน สภาพความพร้อมของนักเรียน โรงเรียน ชุมชนและสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2.4.4 ด้านการนิเทศภายใน

นักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534ข : 20) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า เป็นการร่วมมือกันทำงาน โดยใช้ความรู้ความสามารถของครูและผู้นิเทศ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 261) การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มพูนคุณภาพของบทเรียนให้เป็นที่ไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2536 : 4) การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการทำงานและความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ไวลส์ (Wiles. 1967 : 6) การนิเทศการศึกษา คือ การแนะนำซึ่งกันและกัน การวางแผนร่วมกัน ปรึกษาหารือกัน เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการชี้แนะ ช่วยเหลือ และร่วมมือกันระหว่างนิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533 : 8) ได้สรุปจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

เพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครู และบุคลากรทางการศึกษาไปในทางที่ดีขึ้น

เพื่อพัฒนางาน เป้าหมายสุดท้ายของการนิเทศการศึกษาอยู่ที่นักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนครู และบุคลากรทางการศึกษา ดังนั้น การนิเทศจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

เพื่อสร้างความสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยเหลือ ไม่ใช่การตรวจหรือจับผิด แต่เป็นการร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมกันทำงาน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศการศึกษามุ่งเสริมให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน

สำหรับการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533 : 16, 67 – 76) ได้ให้หลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. ถูกต้องตามหลักวิชาการ
2. เป็นวิทยาศาสตร์ ทำงานมีระบบ
3. เป็นประชาธิปไตย
4. เป็นการสร้างสรรค์
5. เชื่อมั่นในความสามารถของครู
6. พัฒนาวิชาชีพมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
7. บรรยากาศเป็นกันเอง

และได้เสนอเทคนิคที่จำเป็นต่อการนิเทศการศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. เทคนิคการสื่อสาร
2. เทคนิคการประชุม
3. เทคนิคการสังเกต
4. เทคนิคการให้คำปรึกษาหารือ
5. เทคนิคการจูงใจ
6. เทคนิคมนุษยสัมพันธ์
7. เทคนิคความเป็นผู้นำ
8. เทคนิคกระบวนการกลุ่ม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534ก : 7) ได้สรุปไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาโรงเรียน 2 ประการ คือ

1. ให้คำแนะนำส่งเสริมประสิทธิภาพของการศึกษา
2. ให้ความช่วยเหลือแก่ครูในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

โดยผู้นิเทศจะเป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการทำงานของครูให้ดีขึ้น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 261) กล่าวว่าไว้ว่า การนิเทศในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศที่มีการริเริ่มและจัดดำเนินการ โดยบุคลากรในสถานศึกษาและในหลายโอกาสก็เชิญบุคลากรภายนอกเป็นวิทยากรร่วมโครงการ

วรรณพร ภิรมย์รัตน์ และวิริยะ บุญยะนิวาสน์ (2536 : 525 – 527) กล่าวว่าไว้ว่า การนิเทศในสถานศึกษาหรือการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับบุคลากรในโรงเรียน ในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการทำงานของครูให้มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน และกล่าวถึงหลักการสำคัญของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการพัฒนาร่วมกันของผู้บริหารโรงเรียน และคณะผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ โดยปฏิบัติกรอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนการปฏิบัติงานชัดเจนต่อเนื่อง
2. การนิเทศภายในโรงเรียน เน้นบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมงาน และภารกิจที่กำหนดร่วมกัน
3. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการสร้างสรรค์และส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานด้วยความมั่นใจและภูมิใจในผลงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความก้าวหน้าในวิชาชีพ
4. การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ในแต่บุคคล
5. การนิเทศภายในสถานศึกษา มุ่งบรรยากาศที่เป็นกันเอง ได้แก่ กระตุ้นให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกว่า พบวิธีที่ดีกว่าเดิมในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 11-12) เสนอแนวทางการปฏิบัติงานของผู้บริหารในการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องศึกษาและทำความเข้าใจถึงหลักการ และวิธีการปฏิบัติในการนิเทศภายในให้ชัดเจน สร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธาน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หัวหน้าสายชั้นและคณะครูที่มีความเหมาะสมร่วมเป็นกรรมการ ให้คณะกรรมการมีหน้าที่วางแผนเพื่อดำเนินการนิเทศภายในตามกระบวนการ 5 ขั้น คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการวางแผนการสร้างเครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ จัดให้มีเครื่องมือ วัสดุ เอกสาร ที่จำเป็นสำหรับการนิเทศให้พร้อมที่จะใช้อย่างเพียงพอ ดำเนินการนิเทศตามแผนและโครงการที่กำหนด โดยจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้ชัดเจน เลือกรูปแบบกิจกรรมการนิเทศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศเยี่ยมชมชั้นเรียน สังเกตการสอน เพื่อทราบปัญหาและพฤติกรรม

เรียนการสอนของครูและนักเรียน โดยมีแบบบันทึกการสังเกตการสอน จัดให้มีการประเมินผลการนิเทศภายใน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครู และพัฒนา

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง การดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันของผู้บริหารสถานศึกษานุเคราะห์ทางการศึกษาภายใน โรงเรียน เพื่อแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ การให้คณะครูมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำแผนการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ การชี้แจง แน่แนว และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู การดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียน การจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานสำหรับการนิเทศภายในให้ชัดเจน การจัดให้มีเครื่องมือ วัสดุ เอกสารที่จำเป็นสำหรับการนิเทศภายในให้พร้อมและเพียงพอ การใช้เทคนิค วิธีการ กิจกรรม การนิเทศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร การจัดทำระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายใน การจัดให้มีการประเมินผลการนิเทศภายใน เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของครู และพัฒนาการเรียนการสอน จัดทำแฟ้มข้อมูลเพื่อรวบรวมผลการนิเทศและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศจัดให้มีการประเมินผลการนิเทศภายใน

2.4.5 ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา

การวัดผลประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งของการจัดการศึกษาเพราะเป็นกระบวนการที่ทำให้ทราบว่าจัดการเรียนการสอน ตลอดจนความพยายามต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นประสบผลสำเร็จเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนต่อไป

คำว่า การวัดผล และ การประเมินผล มีนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

กรมวิชาการ (2534 : 1) ให้ความหมายไว้ว่า การวัดผลและการประเมินผล หมายถึง กระบวนการตรวจสอบการทำงาน ทั้งในช่วงที่กำลังและในเวลาที่ทำงานเสร็จสิ้นลงแล้วเพื่อหาข้อสรุปว่า งานที่ทำนั้น ได้รับความสำเร็จตามความคาดหวังหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคใดเกิดขึ้น อันเป็นผลทำให้งานไม่สำเร็จตามความคาดหวัง หรือใกล้ความคาดหวังมากที่สุด การประเมินผลที่ดีและเชื่อถือได้ย่อมจะเป็นเครื่องช่วยชี้้นำการทำงาน และการปรับปรุงงานแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆ ตลอดจนระยะเวลาของการทำงาน อันจะส่งผลให้งานประสบความสำเร็จมากที่สุด

กรมวิชาการ (2535 : 9) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ในด้านการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

1. กำหนดให้การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมของทุกฝ่ายและทุกคนในโรงเรียน
2. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผลและการประเมินผลให้เกิดขึ้นกับคณะครูทุกคน
3. ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถในการออกข้อสอบ
4. จัดตารางสอบ กำหนดครูผู้ดูแล และเวลาที่ใช้ในการสอน
5. แนะนำให้ครูทราบถึงระเบียบของผู้สอน และผู้ควบคุมให้ปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน
6. เมื่อสอบเสร็จควรประเมินการสอบที่ผ่านไป จัดให้ทำการวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อหาแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไป

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 200 – 201) ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผล ดังนี้

1. กำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ในเรื่อง
 - 1.1 ประเภทของข้อสอบที่ใช้วัดผล
 - 1.2. ระยะเวลาที่ใช้ในการสอบ จำนวนครั้งที่สอบและการเก็บคะแนนแต่ละครั้ง
 - 1.3 มาตรฐานในการสอบวัดผล
 - 1.4 การเตรียมแบบฟอร์มสำหรับรายงานผลการสอบแก่ผู้ปกครอง
2. จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการสอบ เช่น เครื่องพิมพ์ เครื่องโรเนียว ตลอดจนเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก
3. พยายามส่งเสริมครู อาจารย์ ให้มีความรู้ทางการวัดและประเมินผลโดยการจัดการฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการในด้านเทคนิคการออกข้อสอบ การให้คะแนน การประเมินผลข้อสอบ ตลอดจนการรายงานผลการสอบ
4. การจัดตารางสอบ ห้องสอบ และระเบียบในการสอบและการคุมสอบ
5. ควรมีการประเมินผลการสอน หากมีข้อบกพร่องจะได้หาทางการแก้ไขต่อไปหรือเสนอแนวทางในการนำไปปรับใช้ในครั้งต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ข : 9) ได้ให้แนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวัดผลและประเมินผล ดังนี้

1. จัดให้มีระเบียบกระทรวงศึกษาว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรและสะดวกต่อการนำไปใช้
2. ศึกษาและทำความเข้าใจระเบียบวัดผลให้ละเอียดถี่ถ้วน สามารถอธิบายหรือชี้แจงให้ครูผู้สอนเข้าใจและปฏิบัติได้

3. จัดให้มีการวัดผล และประเมินผลการเรียนให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระเบียบกำหนดไว้
 4. วางแผนกำหนดระยะเวลาการวัดผลและประเมินผล และจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับหลักสูตรและเวลาเรียน
 5. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ แบบฟอร์มและเครื่องมือที่จำเป็นเพื่อใช้ดำเนินงานวัดผลและประเมินผลให้พร้อมและเพียงพอ
 6. จัดสร้างเครื่องมือวัดผลที่มีคุณภาพ และปรับปรุงการสร้างข้อสอบของครูให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ โดยการอบรมให้ความรู้ ประชุมปฏิบัติการจัดสร้างข้อสอบ
 7. ให้มีคณะกรรมการการวัดผลของโรงเรียน เพื่อพิจารณาการเลื่อนชั้น หรือ การซ้ำชั้นของนักเรียน
 8. จัดให้ครูทำหน้าที่วัดผลและประเมินผลของโรงเรียน ซึ่งมีพื้นความรู้ด้านสถิติ
 10. วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์ ทุกระดับชั้นเรียนและนำผลการวิเคราะห์ มาใช้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
 11. ติดตามและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผล ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เช่น สมุดประจำชั้น สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน
 12. จัดทำผลการประเมินแสดงความก้าวหน้าของนักเรียนทุกชั้น ทุกคน และทุกกลุ่มประสบการณ์ เพื่อให้นักเรียนสามารถตรวจสอบความสามารถของตนเอง
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536ก : 408-409) ได้อธิบายและให้หลักปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นกระบวนการที่ตรวจสอบว่านักเรียนได้ถึงจุดหมายปลายทางตามที่หลักสูตรต้องการหรือไม่เพียงใด ผลจากการวัดจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูผู้สอนได้นำไปพิจารณาหาวิธีการ แก้ไขข้อบกพร่องและจุดอ่อนในด้านต่าง ๆ ได้ การปฏิบัติเกี่ยวกับวัดและประเมินผล มีหลักดังนี้
1. การประเมินผลก่อนเรียน เป็นหน้าที่สำคัญที่ครูผู้สอนจะต้องประเมินเริ่มต้นการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา แต่ละหน่วย แต่ละบทเรียน เพื่อดูว่านักเรียนแต่ละคนที่จะเริ่มต้นเรียนที่จุดใด
 2. การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ใน ป.02 และในแผนการสอนหรือไม่

3. การประเมินผลปลายภาคเรียน เป็นการประเมินให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์หรือจุดประสงค์ปลายทางที่เป็นตัวแทนของจุดประสงค์ทั้งหมดมาประเมินเพื่อดูผลการเรียน โดยสรุปว่า เรียนมาตลอดภาคเรียนแล้วมีผลเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานวิชาการจะบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการวัดจุดประสงค์ ดังนี้

1. โรงเรียนต้องจัดให้มีการวัดจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้ใน ป.02
2. โรงเรียนจัดบริการเครื่องวัด การมีเครื่องมือหลายแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับบทเรียน
3. โรงเรียนต้องจัดบริการแบบฟอร์มการบันทึกการผ่านจุดประสงค์ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอน
4. โรงเรียนต้องมีเกณฑ์ในการวัด เพื่อให้ให้นักเรียนทุกคนต้องสนใจและติดตามการช่อมจุดประสงค์
5. โรงเรียนต้องจัดให้มีการช่อมเสริม เพื่อให้นักเรียนที่ไม่ผ่านจุดประสงค์ให้มีโอกาสพัฒนาตนเอง

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2537 : 91) กล่าวว่าไว้ว่า การวัด หมายถึง การกำหนดตัวเลขเพื่อแทนคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ โดยเป็นไปตามเกณฑ์ ส่วนการประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือกระบวนการที่ก่อให้เกิดข้อมูลสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจ

อำภา บุญช่วย (2537 : 141) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลดังนี้

1. กำหนดนโยบายโดยทั่วไปเกี่ยวกับการประเมินผล เช่น ประเภทของข้อสอบหรือเครื่องมืออื่น ๆ ระยะเวลาที่จะใช้ในการสอบ มาตรฐานอันจะพึงยึดถือในการสอบ หรือการวัดผล กำหนดการส่งคะแนนสอบต่อหัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ การเตรียมแบบสำหรับรายงานผลการสอบแก่ผู้ปกครอง
2. จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการสอบ
3. พยายามหาทางส่งเสริมครู ให้มีความสามารถในการประเมินผล เทคนิคการออกข้อสอบการให้คะแนน
4. การจัดการสอบ กำหนดครูผู้คุมสอบ เวลาที่ใช้ในการสอบ
5. การจัดห้องสอบ ที่นั่ง การสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมแก่การสอบ
6. ศึกษาระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ผู้สอบและผู้ควบคุมสอบ เพื่อจะได้ให้ปฏิบัติแนวเดียวกัน

8. เกณฑ์ในการประเมินผล ตลอดจนแบบฟอร์มต่าง ๆ ผู้บริหารจะต้องตรวจสอบให้เป็นไปตามเกณฑ์

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 82) กล่าวว่าไว้ว่า การวัดผล คือกระบวนการกำหนดค่าหรือตีคุณค่าคุณสมบัตินี้ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือบุคคลเป็นตัวเลข โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัดส่วน การประเมินผล เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของวัตถุ คน สิ่งของ หรือกิจกรรมว่าบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

วิรัตน์ วรรณรัตน์ (2539 : 4) กล่าวว่าไว้ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนดตัวเลข หรือสัญลักษณ์ที่มีความหมายแทนคุณภาพ หรือคุณลักษณะของสิ่งที่จะวัดโดยใช้เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างมีกฎเกณฑ์ การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจ ตีราคา วินิจฉัย ชี้ขาด หรือลงสรุปสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อย่างมีหลักเกณฑ์โดยอาศัยการวัดเป็นหลัก ในกระบวนการเรียนการสอนการวัดและประเมินผลมีความสำคัญและเกี่ยวพันกันเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ เมื่อมีการเรียนการสอนย่อมต้องมีการวัดผลและประเมินผล

สรุปได้ว่า การวัดผลประเมินผล การศึกษา หมายถึง การกำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล โดยผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดแนวปฏิบัติในการวัดผลและประเมินผลของโรงเรียนให้ชัดเจน การจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) การวางแผนกำหนดระยะเวลา และจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของโรงเรียน ผู้บริหารมีการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบว่าด้วยการวัดผลอย่างละเอียด สามารถอธิบายหรือชี้แจงให้ครูผู้สอนเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้ การติดตามตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินอย่างสม่ำเสมอ การส่งเสริมและพัฒนาครูโดยการประชุม อบรมหรือสัมมนาให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่อง การวัดผลและประเมินผลทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

การส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการสร้างเครื่องมือและแบบทดสอบ การใช้เทคนิคต่างๆ ในการวัดผลและประเมินผล การดำเนินการให้มีการจัดทำผลการประเมินแสดงความก้าวหน้าของนักเรียนทุกชั้นเรียน ทุกคนและทุกกลุ่มประสบการณ์ การจัดทำรายงานผลการประเมินผลไปถึงผู้เรียน และผู้ปกครอง การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ เพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน

2.4.5 ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

หมวด 6 มาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. (2545 : 45-46) ซึ่งในราชกิจจานุเบกษา แล้วกำหนดให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่ง

ของกระบวนการบริหารการศึกษาที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งมีนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

วันชัย ศิริชนะ (2538 : 21) กล่าวว่าไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบที่สร้างความมั่นใจต่อสังคม ผู้ปกครอง นักเรียน เปรียบเหมือนลูกค้ำว่าสถานศึกษาที่ได้รับรองมาตรฐานสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ และได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้

เข้มทอง ศิริแสงเลิศ (2540 : 19) กล่าวว่าไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารและการให้บริการทางการศึกษา โดยเชื่อมั่นว่าเมื่อกระบวนการบริหารและบริการมีคุณภาพแล้ว จะทำให้ผลผลิตเป็นนักเรียนที่มีคุณภาพโดยคาดว่าแม้นักเรียนที่จบการศึกษาจะมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน แต่นักเรียนทุกคนน่าจะมีคุณภาพไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่โรงเรียนได้กำหนดไว้

อำรุง จันทวานิช และไพบุลย์ แจ่มพงษ์ (2542 : 10) กล่าวว่าไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อสร้างความมั่นใจได้ว่า สถานศึกษาจะสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐาน โดยนักเรียน หรือผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะต่าง ๆ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาและเป็นที่ยอมรับของสังคม

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (2544 : 9-10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นกลไกขับเคลื่อนให้สถานศึกษาพัฒนาไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง บนหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาภาวะความรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง อันนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้สังคมมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติตามหลักสูตรอย่างแท้จริง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2549 : 1) ได้ให้ความหมาย การประเมินคุณภาพภายใน หมายถึง กระบวนการศึกษาตนเอง เพื่อพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน มีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนด้วย การนำปัญหาที่พบจากการประเมินภายในมาวางแผน และดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เข้าสู่มาตรฐานเป้าหมายที่โรงเรียนพึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 7) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาค

ทั้งผู้รับบริการโดยตรง ได้แก่ ผู้เรียน ผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยส่วนรวม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการป้องกันไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 2) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใดๆ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และสังคม ว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาตามพันธกิจที่ร่วมกันกำหนดไว้ นั้นจะได้ผลผลิต (ผู้เรียน) ที่มีคุณภาพอันพึงประสงค์ตามความคาดหวัง

สงบ ลักษณะ (2541 : 2) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวางแผน และกระบวนการจัดการของผู้ที่รับผิดชอบจัดการศึกษาที่จะรับประกันให้สังคมเชื่อมั่นว่าจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ครบตามมาตรฐานคุณภาพที่ระบุไว้ในหลักสูตรและตรงกับความมุ่งหวังของสังคม

บุญส่ง เอ็งสุโสภณ และคณะ (2541 : 13) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบการบริหารการศึกษาที่สร้างความมั่นใจให้กับสังคม ผู้ปกครอง ผู้จัดการศึกษา และผู้ที่จบการศึกษาว่า การจัดการศึกษามีกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน ผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการดำเนินงาน มีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพงาน มีการควบคุมคุณภาพการทำงานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่สังคมต้องการ

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2542 : 81) การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การได้มีการวางแผนการทำงานและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 3-4) ได้เสนอแนวการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามภาระงาน ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพการศึกษา (Quality control)

1.1 การกำหนดมาตรฐาน

1.1.1 จัดทำมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นจากมาตรฐานกลาง

1.1.2 จัดทำข้อมูลพื้นฐานด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิตของสถานศึกษา

1.2 พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

1.2.1 กระตุ้นจูงใจให้ผู้ร่วมงานรู้จักและรักการเรียนรู้อยู่เสมอเน้นให้บุคลากรในองค์กรมีความคิดริเริ่ม เพื่อการสร้างสรรค์ปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

1.2.2 มีการสร้างจิตสำนึกของผู้ร่วมงานให้เห็นว่าการปรับปรุงคุณภาพจะต้องปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาและเป็นหน้าที่ของทุกคน

1.2.3 เป็นสมาชิกชมรมทางวิชาการของจังหวัดและเป็นเครือข่ายศูนย์วิทยบริการ

1.2.4 จัดทำธรรมนูญสถานศึกษา

1.2.5 พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและสื่อการเรียนการสอน

1.2.6 ดำเนินการบริหารคุณภาพ (Quality management) โดยมุ่งเน้นผลผลิต (ผู้เรียน) ที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า ดังนี้

1.2.6.1 ควบคุมคุณภาพ และประเมินตนเอง ในทุก ๆ กิจกรรมของกระบวนการบริหาร และกระบวนการเรียนการสอน โดยใช้วงจรของเดมมิ่ง (PDCA)

1.2.6.2 มีการทำงานเป็นมาตรฐาน โดยควบคุมกระบวนการตามเอกสารคู่มือ 3 ระดับ ที่จัดทำขึ้น คือ

1.2.6.2.1 คู่มือนโยบาย

1.2.6.2.2 คู่มือขั้นตอนการทำงาน แนวปฏิบัติ วิธีการ

1.2.6.2.3 คู่มือการทำงาน แผนการสอน

1.2.6.3 ต้องให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วม (Total participation) เพื่อให้พลังที่มีอยู่อย่างไม่จำกัดของทุกคนในองค์กร ร่วมกันพัฒนาให้ตรงตามความต้องการของลูกค้าและความต้องการที่เปลี่ยนแปลง

1.2.6.4 มีการทำงานเป็นทีมในทุกระดับ เน้นให้ทุกคนมีอำนาจตัดสินใจ ซึ่งจะส่งผลให้ปรับปรุงและสร้างขวัญกำลังใจและทัศนคติที่ดี

1.2.7 พัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษา

1.2.8 ระดมความร่วมมือจากชุมชนและเอกชน

2. การตรวจสอบคุณภาพ หรือการทบทวนคุณภาพภายใน (Internal audit or internal school review)

2.1 สถานศึกษาต้องดำเนินการทบทวนคุณภาพภายในด้านคุณภาพสถานศึกษาและคุณภาพการสอนทุกปี

2.2 นำผลการทบทวนมาดำเนินการและปรับปรุงให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

3. ประเมินคุณภาพการบริหารสถานศึกษาควรกำหนดให้มีการประเมินความก้าวหน้า และประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการของสถานศึกษาในทุก ๆ แผนงาน แล้วนำผลมาพัฒนาปรับปรุง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 6) ได้เสนอแนวทางในการ ดำเนินการ ดังนี้

ต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ที่ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินการ การประเมินผล และการปรับปรุงการดำเนินการ โดยต้องจัดทำแผนพัฒนา การศึกษาให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรฐานการศึกษา และเป้าหมาย ปรัชญา ชรรณนุญสถานศึกษา กำหนดระยะเวลาในการ ดำเนินการที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่อง นำผลการประเมินมา ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

ควรมีการประสานงานและการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จัดทำรายงาน ผลการประกันคุณภาพภายใน โดยแสดงผลการประเมินคุณภาพการศึกษา แนวทางหรือแผนงานใน การปรับปรุงและพัฒนา จัดทำรายงานโดยสรุป ปิดประกาศไว้ที่สถานศึกษา แจ้งผู้ปกครอง เผยแพร่ ต่อสาธารณชน และผู้สนใจทั่วไป

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (2549 : 1-13) ได้นำหลักและกระบวนการบริหาร คุณภาพที่ประกอบด้วย กระบวนการวางแผน (Plan) การทำตามแผน (Do) การตรวจสอบ ประเมินผล (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Action) เป็นการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และได้พัฒนาเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสภาพสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมินคุณภาพภายใน และ เป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพ ตามมาตรฐานตามเป้าหมายที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมี มาตรฐานการศึกษาทั้งหมด 24มาตรฐาน 106 ตัวบ่งชี้

1. มาตรฐานด้านปัจจัยทางการศึกษา จำนวน 5 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้ เป็นการกำหนด คุณลักษณะหรือสภาพความพร้อมของผู้บริหาร ครู หลักสูตร อาคาร สถานที่ และ ชุมชน

2. มาตรฐานด้านกระบวนการทางการศึกษาจำนวน 8 มาตรฐาน 40 ตัวบ่งชี้เช่นในด้าน มาตรฐานกระบวนการบริหารจัดการและกระบวนการจัดการเรียนการสอน

3. มาตรฐานด้านการผลิต (ผู้เรียน) จำนวน 11 มาตรฐาน 42 ตัวบ่งชี้เน้นพัฒนาการ ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และ สังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถความคิด และ มีความสุข

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (2545 : 45-46) มาตรา 48 ระบุให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายใน และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

วิจิตร ศรีสะอ้าน (2544 : 66-67) กล่าวไว้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษาน่าจะต้องมีระบบและวิธีการเฉพาะ หลักการแรกคือ ไม่ว่าจะใช้วิธีใด จะต้องใช้เพื่อการพัฒนาการศึกษา หลักการที่สอง คือ จะต้องสะท้อนให้เห็นคุณภาพการจัดการสถานศึกษาตามมาตรฐานได้จริง

การพัฒนาโรงเรียนเพื่อการประกันคุณภาพการจัดการสถานศึกษาตามมาตรฐานได้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 5) ได้ระบุถึงหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพ ไม่ใช่การจับผิดโดยมีเป้าหมายที่ผู้เรียน
2. ผสมผสานกับการบริหารจัดการตามปกติไม่ได้แยกส่วนการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย นับตั้งแต่ผู้เรียน ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตาม ประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2546 : 18) ได้สรุปไว้ว่า ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย

1. การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ
2. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
3. การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
4. การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
6. การประเมินคุณภาพการศึกษา
7. การรายงานคุณภาพการศึกษา
8. การผุดงระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา

สำหรับหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษานั้น มีดังนี้

1. ให้สถานศึกษาจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2. ให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

2.1 กำหนดแนวทางและวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.2 กำกับ ติดตาม และให้ความเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

2.3 เสนอสถานศึกษาแต่งตั้งคณะบุคคลทำหน้าที่ตรวจสอบ ทบทวน และรายงานคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

3. ให้สถานศึกษาจัดระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

4. ให้สถานศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษาระดับสถานศึกษาที่ครอบคลุม สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน สถานศึกษาท้องถิ่น และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. ให้สถานศึกษาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยคำนึงถึงหลักและครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

5.1 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความจำเป็นเป็นอย่างเป็นระบบและมีแผนปฏิบัติการประจำปีรองรับ

5.2 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายและสภาพความสำเร็จของการพัฒนาไว้อย่างต่อเนื่องชัดเจน และเป็นรูปธรรม

5.3 กำหนดวิธีดำเนินงานที่มีหลักวิชาการหรือผลการวิจัยหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ที่อ้างอิงได้ให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาบุคลากร และการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

5.4 กำหนดแหล่งวิทยากรภายนอกที่ให้การสนับสนุนทางวิชาการ

5.5 กำหนดบทบาทหน้าที่ให้บุคลากรของสถานศึกษาทุกคน รวมทั้งผู้เรียนรับผิดชอบและดำเนินงานตามที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6 กำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

5.7 กำหนดจัดงบประมาณและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ให้สถานศึกษาดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษารวมทั้งมีการกำกับ ติดตาม การดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

7. ให้คณะบุคคลตามข้อ 2(2.3) ดำเนินการตรวจสอบ ทบทวน และรายงานการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สำหรับการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ให้ใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น การสังเกต พฤติกรรมและกระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการเรียนการสอน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การพิจารณาหลักฐานร่องรอยการปฏิบัติงาน ตัวอย่างผลงาน และแฟ้มสะสมงาน ตลอดจนการใช้แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบทดสอบ และแบบวัดมาตรฐาน เป็นต้น โดยการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

8. ให้สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนในทุกระดับช่วงชั้นที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ได้รับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในวิชาแกนหลัก และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้วยเครื่องมือมาตรฐาน

9. ให้สถานศึกษาจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี โดยระบุความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา พร้อมหลักฐานข้อมูลและผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ตามข้อ 8 เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

สรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง กระบวนการวางแผน และกระบวนการบริหารจัดการที่สถานศึกษาจัดให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างหลากหลายเป็นระบบตามพันธกิจที่ผู้ร่วมงานได้ร่วมกันกำหนดไว้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาตรงตามความมุ่งหวังของสังคมและหลักสูตร การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการดำเนินงาน โดยทุกคนมีส่วนร่วมและกำหนดภารกิจของครู บุคลากรอื่นๆ อย่างชัดเจนเหมาะสม การเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา การแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางวิธีดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา และกำกับติดตามการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน การจัดให้มีระบบสารสนเทศที่มีข้อมูลอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการให้ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วม การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด การจัดการศึกษามีกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนโดยผู้ร่วมงานทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการดำเนินงาน การสร้างจิตสำนึกของผู้ร่วมงานให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพงานจะต้องดำเนินการอยู่ตลอดเวลาเป็นหน้าที่ของทุกคนและมีการควบคุมคุณภาพการทำงาน การประเมินตนเองในทุกกิจกรรมของกระบวนการบริหาร และ

กระบวนการเรียนการสอนโดยใช้วงจรของ เดมมิ่ง (PDCA) การประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาจากภายในสถานศึกษาโดยบุคลากรของสถานศึกษา การนำผลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข เพื่อรองรับมาตรฐานของโรงเรียนจากภายนอกการจัดทำรายงานผลการประกันคุณภาพภายใน โดยแสดงผลการประเมินคุณภาพการศึกษา แนวทางปรับปรุงและพัฒนาโดยสรุป แจกผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนทราบ

จากการนำเสนอเกี่ยวกับขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่าการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย งานด้านต่างๆ 6 ด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการวิจัยในชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายใน ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

4. บทบาทการจัดการศึกษาของเทศบาลและโรงเรียนสังกัดเทศบาล

โรงเรียนเทศบาลเป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ดำเนินการโดยเทศบาล งบประมาณส่วนใหญ่ในการดำเนินงานโรงเรียนเทศบาล ได้รับจากเงินอุดหนุนของงบประมาณแผ่นดินและมีงบประมาณการศึกษาของเทศบาลแต่ละแห่งสนับสนุน (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2542 : 15)

เทศบาลได้รับโอนโรงเรียนประชาบาล ในเขตเทศบาลมาดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบเมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2498 การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของเทศบาลที่จะต้องดำเนินการ โดยถือเป็นการบริการสาธารณะอย่างหนึ่ง เพื่อให้ราษฎรได้รับการศึกษาอบรมโดยเฉพะอย่างยิ่งงานการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศชาติ เพื่อให้การจัดการศึกษาของเทศบาลบรรลุตามความมุ่งหมายของการศึกษาเทศบาลจึงจัดตั้งหน่วยงานที่เรียกว่า กองการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ในด้านการจัดการศึกษาของเทศบาลโดยอยู่ในความควบคุมของปลัดเทศบาลและคณะเทศมนตรี ทั้งนี้ การที่จะกำหนดหน่วยงานฝ่ายการศึกษาให้เป็นกอง แขนง หรือฝ่าย ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของงาน รวมทั้งความจำเป็นของเทศบาล และต้องได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพัฒนาเทศบาล (ก.ท.) เสียก่อน (สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น)

การจัดการศึกษาโรงเรียนสังกัดเทศบาล อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา

แนวการจัดการศึกษาและการปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาล ปฏิบัติตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0418/1461 ลงวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2531 เป็นแนวทาง

ปฏิบัติการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาล ประกอบด้วยงานหลัก 6 งานดังนี้ (สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น. 2534 : 4 – 8)

1. งานวิชาการ ประกอบด้วย การวางแผนงานวิชาการ หลักสูตรและการบริหาร หลักสูตรการวิจัยในชั้นเรียน การจัดการเรียนการสอน การนิเทศภายใน การวัดผลประเมินผล การศึกษา การจัดทำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การจัดบริการห้องสมุด การจัดห้องพิเศษกับการสนับสนุนการสอนและการสอนซ่อมเสริม

2. งานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย การบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การบริการแนะแนว การจัดกิจกรรมนักเรียน และการให้บริการด้านอื่นๆ

3. งานบุคลากร ประกอบด้วย การวางแผนบุคลากร การมอบหมายงานบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การส่งเสริมให้บุคลากรทำงานเป็นกลุ่ม การนิเทศงาน และการประเมินผล การปฏิบัติงานของบุคลากร

4. งานธุรการ การเงินและพัสดุ ประกอบด้วย งานธุรการ งานการเงินและบัญชี งานทะเบียนและเอกสารต่างๆ

5. งานอาคารสถานที่ ประกอบด้วย การวางแผนการใช้อาคารสถานที่ให้เหมาะสม การจัดบรรยากาศของอาคารและสถานที่ ให้เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของอาคารสถานที่อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า ตลอดจนการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ให้อยู่สภาพที่ใช้ประโยชน์ได้ดีอยู่เสมอ

6. งานความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย การให้ความร่วมมือและช่วยเหลือแก่ชุมชนและหน่วยงานอื่น การได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนและหน่วยงานอื่น งานกรรมการศึกษา กับ การสนับสนุนงานของโรงเรียนในด้านวิชาการ ด้านทุนทรัพย์ ด้านแรงงาน และกิจกรรมอื่นๆ

เรื่องการจัดการประถมศึกษาในเขตเทศบาล เทศบาลเป็นผู้บริหารและดำเนินการโดยตรง ในการปฏิบัติกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องนอกจากการควบคุมและสนับสนุนให้เทศบาลดำเนินการโดยเรียบร้อยและบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น ดังนั้นเทศบาลจึงมีอิสระในการใช้ดุลยพินิจและตัดสินใจดำเนินการในเรื่องต่างๆ อย่างเต็มที่ ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่กำหนดตามกฎหมาย การจัดการศึกษาของเทศบาล เพื่อพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของคนในท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการภายในท้องถิ่น โดยสรุปบทบาทของเทศบาลในแต่ละด้านได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทของเทศบาลด้านนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบ กำกับ ดูแล ส่งเสริม สนับสนุน การบริหารการปกครองท้องถิ่น ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น พ.ศ. 2545-2559 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาและพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพและมีมาตรฐานดังนี้ (กรมการปกครอง. 2544 : 5-25)

1.1 นโยบายด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเร่งรัด จัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการเข้ารับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1.1.1 จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ ตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น โดยจัดการศึกษาได้ทั้ง 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1.2 เด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับทุกคนได้รับการศึกษา

1.1.3 เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับมีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1.4 บุคคลที่ได้รับการศึกษาไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องได้รับโอกาสเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1.5 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม

1.1.6 มีระบบการบริหารหรือการประสาน ให้ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรณีพิเศษตามศักยภาพที่จะเรียนได้

1.1.7 ส่งเสริมและสนับสนุนบุคคลที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการศึกษา

1.2 นโยบายด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย

จัดการศึกษาให้เด็กปฐมวัยได้เข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยมีเป้าหมายดังนี้

1.2.1 เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้ารับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.2 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นในท้องถิ่น มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย

1.3 นโยบายด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา

พัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษาโดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1.3.1 การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อเข้าสู่มาตรฐานชาติ

1.3.2 ดำเนินการประกันคุณภาพภายในและ ให้จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนทุกปี

1.4 นโยบายด้านระบบบริการและการจัดการศึกษา

จัดระบบการบริหาร และการจัดการทางการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาของชาติ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีเอกภาพในเชิงนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ อีกทั้งมีความพร้อมในการดำเนินการจัดการศึกษา และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของท้องถิ่นให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของเอกชนหรือรับฟังความคิดเห็นของเอกชนและประชาชนประกอบการพิจารณาด้วย โดยมีเป้าหมายดังนี้

1.4.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อมในการรับการถ่ายโอนการจัดการศึกษาจากรัฐและดำเนินการจัดการศึกษา

1.4.2 จัดการศึกษาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับระยะเวลา และเงื่อนไขที่ระบุไว้ในกฎหมาย ทั้งนี้ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อการศึกษาเอกชน โดยรับฟังความคิดเห็นของเอกชนและประชาชนประกอบการพิจารณาด้วย

1.4.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาดำเนินการจัดการ ศึกษาในรูปแบบคณะกรรมการ

1.4.4 สถานศึกษามีอิสระในการดำเนินการบริหารและการจัดการศึกษา

1.5 นโยบายด้านครู

เพื่อใช้ในการประสานข้อมูลและเป็นข้อมูล ในการนำเสนอพิจารณาสรรหาบุคลากร พร้อมทั้งมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่าง

ต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยมีสิทธิประโยชน์สวัสดิการค่าตอบแทน เหมาะสมกับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพชั้นสูง โดยมีเป้าหมายดังนี้

1.5.1 การวางแผนงานบุคลากรทางการศึกษา ตามความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

1.5.2 ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกฎหมาย

1.5.3 มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

1.6 นโยบายด้านหลักสูตร

สถานศึกษา จัดทำรายละเอียดสาระหลักสูตรแกนกลาง และสาระหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1.6.1 การจัดทำหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ จะต้องมีความหลากหลาย และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

1.6.2 สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.6.3 สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางของรัฐ

ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมแต่ละท้องถิ่น

1.7 นโยบายด้านกระบวนการเรียนรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีจิตสำนึกในความเป็นไทยและสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมให้ครูสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา โดยมีเป้าหมายดังนี้

1.7.1 การจัดการศึกษาเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม

1.7.2 ผู้เรียนได้รับการศึกษาตามความสนใจ ความถนัด โดยเรียนรู้จากการผสมผสานสาระความรู้ เป็นการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ทุกสถานที่จากประสบการณ์จริง สามารถคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

1.7.3 ผู้สอนมีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

1.8 นโยบายด้านทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ทั้งด้านงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สินจากรัฐ บุคคล องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น มาใช้จัดการศึกษาและจัดสรรงบประมาณให้กับการศึกษา โดยมีเป้าหมายดังนี้

1.8.1 จัดระบบ / วางแผนการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

1.8.2 ส่งเสริม สนับสนุน รณรงค์ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

1.9 นโยบายด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน เอกสารทางวิชาการ วัสดุ อุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิต และมีแรงจูงใจในการผลิต โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

1.9.1 พัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการผลิต พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างเหมาะสม คู่คุณค่าเกิดประโยชน์สูงสุด

1.9.2 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

1.9.3 มีการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

1.10 นโยบายด้านการส่งเสริมกีฬา นันทนาการ และกิจกรรมเด็กเยาวชน

ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานด้านการกีฬา นันทนาการ กิจกรรมเด็กเยาวชนรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบแก่เด็ก เยาวชน ประชาชนอย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพ

1.11 นโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพ

ส่งเสริม สนับสนุนช่วยเหลือให้มีการประกอบอาชีพอิสระที่ถูกต้องตามกฎหมายจัดให้มีการรวมกลุ่มอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนการระดมทุนและการจัดการนำวิทยากรต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการประกอบอาชีพตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

1.12 นโยบายด้านการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

บำรุง รักษา ส่งเสริมและอนุรักษ์สถาบันศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดสังคมภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน สืบทอดวัฒนธรรมความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยและท้องถิ่น

2. บทบาทและหน้าที่ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยตรง ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับหลักสูตร ทั้งการศึกษาหลักสูตร การนำเอาหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล การประเมินผลหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงตารางสอน การปรับกระบวนการเรียนการสอน สื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลทางการศึกษา รวมถึงการนิเทศการศึกษา

ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ของเทศบาลด้านการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. นิเทศ กำกับ ติดตามประเมินหลักสูตรและการใช้หลักสูตรสถานศึกษา
3. ส่งเสริม สนับสนุนให้การศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา
5. ส่งเสริม สนับสนุน และยกย่องครูที่มีความรู้ความสามารถในการจัดและพัฒนากระบวนการเรียนรู้
6. ส่งเสริมครูให้ได้รับการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
7. เป็นศูนย์กลางข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในเทศบาล
8. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาในสังกัดมีการพัฒนาวิธีการวัดผลและประเมินผลการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียนของสถานศึกษา
9. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีระบบประกันคุณภาพภายในและเตรียมความพร้อมรับการประเมินภายนอก และการรายงานผลการประกันคุณภาพการศึกษา
10. ส่งเสริม สนับสนุน การผลิตสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
11. ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและสาธารณชน
12. ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาให้สามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในเทศบาล
13. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาดำเนินการเสริมความรู้ ประสบการณ์ให้แก่ชุมชน และเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและพัฒนาการศึกษา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

อุษณีย์ ลีวีไลกุลรัตน์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมผู้นำกับประสิทธิผลของหน่วยงาน : ศึกษาพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา วิทยาลัยเทคนิคกลุ่มภาคกลางกรมอาชีวศึกษา โดยใช้กรอบทฤษฎีภาวะผู้นำอาศัยรูปแบบพฤติกรรมผู้นำของ เรนซิส ลิเคิร์ท คือ ทฤษฎีบริหาร 4 ระบบ ซึ่งแบ่งพฤติกรรมผู้นำเป็น 4 แบบ คือ แบบเผด็จการ แบบเผด็จการอย่างมีศิลปะ แบบปรึกษาหารือ และแบบมีส่วนร่วม มาเป็นตัวแทนในการศึกษา และในส่วนของประสิทธิผลของสถานศึกษาได้นำตัวแปรจำลองการประเมินผลขององค์กร กิปสัน อินเวนเซวิก และคอนเนลลี่ ซึ่งเกณฑ์การประเมินประสิทธิผลขององค์กรประกอบไปด้วยความสามารถในการผลิต ประสิทธิภาพ ความพอใจ การปรับตัว การพัฒนาและความอยู่รอด มาเป็นตัวแทนในการศึกษา พบว่า 1) แบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยมีระดับความสัมพันธ์สูงมาก และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2) พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมและปรึกษาหารือ จะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาสูงกว่าพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาแบบเผด็จการและแบบเผด็จการแบบมีศิลปะ 3) พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาวิทยาลัยเทคนิคส่วนใหญ่เป็นแบบปรึกษาหารือ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำของหัวหน้าคณะวิชาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการในวิทยาลัยครูนั้น พบว่า ประสิทธิผลของการบริหารวิชาการในวิทยาลัยอยู่ในระดับปานกลาง องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการ คือ สภาพการณ์ในคณะวิชา ได้แก่ โครงสร้างของงานในคณะวิชา และความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าคณะวิชากับผู้ใต้บังคับบัญชา พฤติกรรมผู้นำจะส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการเฉพาะสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารวิชาการของหัวหน้าคณะวิชาเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของการบริหารวิชาการของหัวหน้าคณะวิชาจำแนกตามภูมิภาคที่แตกต่างกัน พบว่า หัวหน้าคณะวิชาที่ไม่มีตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนองค์ประกอบภูมิหลังอื่นๆ พบว่า ไม่มีอิทธิพลมากนัก งานวิจัยได้เสนอแนวทางในการพัฒนาประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการ และการพัฒนาโครงสร้างของงาน รวมทั้งสัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงานไว้ด้วย

อุทัย สันติสกุล (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ประสิทธิผล และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์กร ศึกษาเฉพาะกรณี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้นำตัวแปรประสิทธิผล คือ ความสามารถในการผลิต ความสามารถในการปรับตัว ความพึงพอใจ ความเจริญเติบโต และตัวแปร ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดประสิทธิผล ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้องค์กรมีประสิทธิผล คือ ลักษณะขององค์กร ลักษณะสภาพแวดล้อม นโยบายการบริหารและการปฏิบัติ แต่ลักษณะของบุคคลในองค์กรไม่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผล

กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน โดยเป็นการวิจัยที่ใช้การสนับสนุนทางสังคมของครูเป็นตัวแปรต้นตัวหนึ่งในหลาย ๆ ตัวแปร ซึ่งแบ่งปัจจัยออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านโรงเรียน ด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหาร และด้านครู และใช้ประสิทธิผลของโรงเรียนเป็นตัวแปรตามซึ่งในการวัดตัวแปรการสนับสนุนทางสังคม ผู้วิจัยได้ปรับและพัฒนาเครื่องมือจากแนวคิดของเฮาส์และเฟเบอร์ ส่วนเครื่องมือวัดประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนได้ร้อยละ 53.45 และพบว่าตัวแปรต้นทั้ง 17 ตัวแปรย่อย ในปัจจัยทั้ง 4 ด้านนั้น สามารถทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนได้ร้อยละ 70.07 นั้น และพบว่าตัวแปรการสนับสนุนทางสังคมเป็นตัวพยากรณ์ที่ดีที่สุดในการใช้พยากรณ์ประสิทธิผลของโรงเรียนสำหรับโรงเรียนเอกชนในภาคใต้

เปรมสุริย์ เชื่อมทอง (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องจิตลักษณะของผู้บริหารและสภาพการณ์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของกลุ่มและตัวแปร ในทฤษฎีผู้นำกับประสิทธิผลของกลุ่มและตัวแปร ในทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะและประสิทธิผลของโรงเรียน โดยใช้แบบวัดและแบบสอบถามเกี่ยวกับจิตลักษณะและประสิทธิผลของกลุ่ม และประสิทธิผลของโรงเรียนกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ได้รับรางวัลพระราชทาน จำนวน 240 คน ตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังของผู้ตอบ และตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของโรงเรียนโดยในรางวัลพระราชทาน และการประเมินประสิทธิผลการบริหารงานโดยผู้บริหารเองจากตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด 23 ตัวแปร ผลการวิจัยพบว่าตัวแปรในทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ 6 ตัวแปร ร่วมกันทำนายการได้รับรางวัลพระราชทานได้ร้อยละ 64 ตัวแปรในทฤษฎีของฟีดเลอร์และตัวแปรในทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ ร่วมกันทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาได้สูงกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา

วรรณภา นาทันริบ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากแบบสอบถามของเฮดและคณะ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีเพียงองค์ประกอบเดียว คือ พฤติกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนใน

โรงเรียน โดยมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มทักษะวิชาคณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ

เกื้อกูล แสงพริ้ง (2541 : 146 – 149) ได้ศึกษาความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยศึกษาเปรียบเทียบความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนและศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหารและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียน วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นหัวหน้าหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนโดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมาก และความเป็นผู้นำทางวิชาการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน และวุฒิทางการศึกษา โดยโรงเรียนขนาดเล็ก ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลาง แต่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

2. ประสิทธิผลของโรงเรียนโดยรวม และทุกด้านอยู่ในระดับมากและประสิทธิผลของโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยโรงเรียนขนาดเล็กมีประสิทธิผลน้อยกว่าโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดกลางมีประสิทธิผลน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่แต่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามวุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหาร

3. ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการบริหาร

จตุรงค์ ภูอยู่เย็น (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแตกต่างกัน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาตามแนวคิดของฮาลลิงเจอร์ และเมอร์ฟี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูง มีพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สุขเกษม พาพินิจ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการ ในงานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้งานด้านการเรียนการสอน งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน งานด้านวัดผล และประเมินผล งานห้องสมุด งานด้านนิเทศภายใน และงานด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับมากทั้ง 7 ด้าน

สกุล กังวานไกล (2542 : 84 – 85) ได้ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยม จังหวัดสมุทรปราการ และการเปรียบเทียบประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารตามคุณลักษณะส่วนตัว และตามสถานภาพของโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวม ด้านงานพัฒนาครู – อาจารย์ และด้านงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านงานจัดการเรียนการสอน และงานส่งเสริมวิชาการอยู่ในระดับมาก

2. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โรงเรียนสังกัดเอกชน และสังกัดเทศบาล มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวม และเกือบทุกรายด้านในระดับมาก ส่วนประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน ในโรงเรียนสังกัด สปช. ทั้งโดยรวมและเกือบทุกรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

3. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนทั้งสองกลุ่มโรงเรียน (กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2) มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวม และเกือบทุกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

4. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนตามประเภท การเป็นผู้บริหารโรงเรียนพบว่า ประสิทธิภาพทั้งสี่ช่วง (ประเภท) มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวมและเกือบทุกรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

5. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนได้รับการแต่งตั้ง โดยการคัดเลือก การสอบ และวิธีอื่น ๆ มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวมและเกือบทุกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านงานส่งเสริมวิชาการ อยู่ในระดับมาก

6. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวม และเกือบทุกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เว้นด้านงานการบริหารทางวิชาการแก่ชุมชน โรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับน้อย และด้านงานจัดการเรียนการสอน และด้านงานส่งเสริมวิชาการสำหรับโรงเรียนขนาดกลางอยู่ในระดับ

มาก ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่ มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการโดยรวมและเกือบทุกรายด้าน อยู่ในระดับมาก

7. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ ในสังกัดกรมสามัญศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนเอกชน และ โรงเรียนเทศบาล ทั้งโดยรวมและทุกรายด้านแตกต่างกัน โดยประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา สูงกว่าประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ

8. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ กลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2 ทั้งโดยรวมและทุกรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

9. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนที่มีผู้บริหารมีประสบการณ์มากที่สุด มาก น้อย และน้อยมาก โดยรวมและด้านงานจัดการเรียน การสอน ด้านงานพัฒนาครู – อาจารย์ แตกต่างกัน ส่วนด้านงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน และด้านงานส่งเสริมวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนทุกโรงเรียน ทุกกลุ่ม ประสบการณ์ มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการไม่แตกต่างกัน

10. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนที่ผู้บริหารได้รับการแต่งตั้ง โดยวิธีการคัดเลือก สอบ และวิธีอื่นๆ ทั้งโดยรวมและเกือบทุกรายด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน แตกต่างกัน แต่ไม่พบว่า โรงเรียนที่มีผู้บริหารมาจากวิธีใด จะมีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสูงกว่ากัน

11. ประสิทธิภาพของการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ทั้งโดยรวมและทุกรายด้านแตกต่างกัน โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

ลัมย์ ทองเรือง (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของหน่วยงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง โดยมีมุ่งศึกษา 1) ภาวะผู้นำของอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง 2) ศึกษาประสิทธิผลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของข้าราชการกับความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำและประสิทธิผลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการต่อภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลางโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 35 คน พบว่ารูปแบบภาวะผู้นำอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลางในภาพรวมเป็นแบบปริกษาหารือ ประสิทธิภาพของสำนักงาน

อุตสาหกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของข้าราชการมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง เกี่ยวกับ เพศ ระดับตำแหน่ง และฝ่ายที่สังกัด มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชา ระดับตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลของหน่วยงาน รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บังคับบัญชามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของหน่วยงาน

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลิว (Liu. 1985 : Abstract) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมผู้นำในการบริหารวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ โดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า ILBQ (Instructional Leadership Behavior Questioner) ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน มีความสัมพันธ์สูงกับ ความสำเร็จของโรงเรียน ได้แก่ ขนาดโรงเรียน จำนวนปีของการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร และจำนวนผู้ช่วยผู้บริหาร ในตอนท้ายงานวิจัยนี้ได้เสนอแนะว่าในอนาคตควรได้มีการวิจัยถึงบทบาทความเป็นผู้นำทางวิชาการของโรงเรียนด้วย

ลู (Liu. 1985 : 861) ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีประสิทธิผล โดยใช้แบบสอบถามวัดพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership Behavior Questionnaire) เก็บรวบรวมข้อมูลจากครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรม ผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่มีความสัมพันธ์สูงกับประสิทธิผลของโรงเรียน

เพนเทลิดส์ (Pentelides. 1991) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ตัวอย่างประกอบด้วยครูใหญ่ จำนวน 90 คน โดยการสุ่มแบบเป็นระบบตามสัดส่วนจากรัฐอิลลินอย โอไฮโอ และเวอร์จิเนีย เครื่องมือเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะพื้นฐานของไอโอวา (ITBS) โดยให้ครูใหญ่เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม โรงเรียนละ 8 คน รวมทั้งสิ้น 576 คน ผลการวิจัยพบว่า ไม่มีองค์ประกอบใดของพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่ที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของคะแนน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

บuzzi (Buzzi. 1991 : 177) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของโรงเรียนพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่ในรัฐคอนเนคตัต ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน

เซ็ง (Cheng. 1994 : 299 – 317) ได้ทำการวิจัยเรื่องภาวะผู้นำของครูใหญ่ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียน โดยศึกษาโรงเรียนประถม 190 แห่ง ของฮ่องกง ผลการวิจัยพบว่าภาวะผู้นำของครูใหญ่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของโรงเรียนในรูปของการปฏิบัติงานของครูและ

นักเรียน นอกจากนี้ภาวะผู้นำยังส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร วัฒนธรรมองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างครูใหญ่และครู และการปฏิบัติงานของครูและนักเรียน

รูเดบัส (Roudebush. 1997 : Abstract) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูเกี่ยวกับหลักการในการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการที่ปฏิบัติอย่างหลากหลายในรอบปี กับภาวะผู้นำทางวิชาการที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณีนิยม โดยมีจุดประสงค์เพื่ออธิบายการรับรู้ของครูเกี่ยวกับการเป็นผู้นำทางวิชาการในโรงเรียนซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันระหว่างในรอบปี กับรูปแบบที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณีนิยม ผลการศึกษาพบว่า 7 ใน 10 พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนที่ใช้รูปภาวะผู้นำทางวิชาการที่หลากหลายในรอบปี มีคะแนนน้อยกว่าพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนที่ใช้รูปภาวะผู้นำทางวิชาการที่หลากหลายในรอบปี มีคะแนนน้อยกว่าพฤติกรรมของผู้บริหารในโรงเรียนที่ใช้รูปภาวะผู้นำทางวิชาการที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณีนิยมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

โจเซฟ (Joseph. 2000 : Abstract) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผลเกี่ยวกับการส่งเสริมการสอนและการเรียนรู้ การส่งเสริมการสอนและการเรียนรู้ในโรงเรียนโดยใช้มิติการมองของครู ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผลมีลักษณะพิเศษ 2 อย่าง คือ การพูดคุยกับครูเพื่อส่งเสริมการมีปฏิริยาซ้อนกลับ และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

เบลส (Blasé. 2000 : 130) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผลเกี่ยวกับการส่งเสริมการสอนและการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยใช้พฤติกรรมกรรมการมองของครู ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผลมีลักษณะพิเศษ 2 อย่าง คือ การพูดคุยกับครูเพื่อส่งเสริมการมีปฏิริยาซ้อนกลับ และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

เซลิม (Selim. 2001 : Abstract) ได้ศึกษาเพื่อประเมินรูปแบบของแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยการศึกษาในขอบเขตของภาวะผู้นำทางวิชาการและโรงเรียนที่มีประสิทธิผลที่สนับสนุน โดยการวิจัย ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบของภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นองค์ประกอบที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย แต่ก็สามารถที่จะรับรู้ได้ในระดับบุคคล ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้แนะนำว่า โรงเรียนควรมีทีมผู้นำทางวิชาการที่มีเอกลักษณ์ภายในระหว่างบทบาทและการปฏิบัติมากกว่าการเน้นภาวะผู้นำทางวิชาการของแต่ละบุคคล

6. สรุปหลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้อบรมแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาทั้งหมด ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ ได้แก่ ความหมายของภาวะผู้นำ ประเภทของภาวะผู้นำ

ความสำคัญของภาวะผู้นำ ความสำคัญของภาวะผู้นำ ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ ความสำคัญและความจำเป็นของภาวะผู้นำทางวิชาการ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะ ผู้นำทางวิชาการ องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ แนวคิดเกี่ยวกับผลการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ ความหมายของการบริหารงานวิชาการ ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการ ผลการ บริหารงานวิชาการในโรงเรียน บทบาทการจัดการศึกษาของเทศบาลและโรงเรียนสังกัดเทศบาล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยในต่างประเทศ ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้สนับสนุนการวิจัย โดยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษามีความสัมพันธ์กับผลการบริหารงานวิชาการ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้สามารถ สรุป ประเด็นตามที่จะทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ 2 ประเด็น คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากำหนดจากแนวคิดของ กลิคแมน (Chell. 2001 : 13 ; citing Glickman. 1990. supervision of Instruction : A Development Approach.) ประกอบด้วยองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านฐานความรู้ ด้าน ภาระหน้าที่และด้านทักษะที่จำเป็น

2. แนวคิดเกี่ยวกับผลการบริหารงานวิชาการของ โรงเรียนสังกัดเทศบาล กำหนดจาก ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการวิจัย ในชั้นเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายใน ด้านการวัดผลประเมินผลการศึกษา และด้านประกันคุณภาพการศึกษา